

Nyilatkozat a szakdolgozat státuszáról (nyilvános, bizalmas)

Alulírott Medveczky Levente (Neptun kód 3156V5) a Magyarország gazdaságtörténete 1918 és 1929 között. Gazdasági megpróbáltatások és a bethleni konszolidáció időszaka

című szakdolgozatommal/zárodolgozatommal (továbbiakban mű) kapcsolatban az alábbiakról nyilatkozom:

- Kijelentem, hogy a mű BGE Dolgozattár repozitóriumába való feltöltésével más jogát nem sértem. Tudomással bírok arról, hogy az Egyetem a szerzői jogok meglétét nem ellenőrzi.
- Nyilatkozom, hogy a mű (a megfelelő rész aláhúzandó)
 - a bizalmas
 - a nyilvánosság számára hozzáférhető.
- Tudomásul veszem, hogy
 - szerzői jogsértés esetén az Egyetem az érintett dokumentum elérhetőségét a szerzői jogsértés tisztázása idejére átmenetileg korlátozza,
 - szerzői jogsértés esetén az érintett művet a Repozitórium adminisztrátora a Repozitóriumból haladéktalanul eltávolítja,
 - amennyiben a dolgozatomat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszem, az egyetem a dolgozatot az interneten a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi. Hozzájárulásom – szerzői jogaim maradéktalan tiszteletben tartása mellett – nem kizárólagos és időtartamra nem korlátozott felhasználási engedély.

Kelt: Dunakeszi 2022. Április 25.

.....
hallgató

NYILATKOZAT

Alulírott Medveczky Levente büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerzés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 20~~12~~ év Április hónap 27 nap

.....
hallgató aláírása

SZAKDOLGOZAT

Medveczky Levente

2022

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
Nemzetközi Tanulmányok
Levelező munkarend

Magyarország gazdaságtörténete 1918 és 1929 között. Gazdasági
megpróbáltatások és a bethleni konszolidáció időszaka.

Belső konzulens: Dr.habil. Domonkos Endre Ferenc

Készítette: Medveczky Levente

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása	6
2.1 Békeszerződések	7
2.2 A katonai vagyon felosztása	10
2.3 Az udvari vagyon felosztása	11
2.4 Az adósságállomány felosztása	12
2.5 Az Osztrák-Magyar monarchia felbomlásának társadalmi visszhangja	13
3. Kié legyen a hatalom? A zűrzavar időszaka Magyarországon	14
4. A Bethleni konszolidáció	18
4.1 Trianon hatása a nemzetgazdaságra	18
4.2 A bethleni konszolidáció kezdete	21
4.3 A konszolidáció nehéz évei	22
4.4 A népszövetségi kölcsön körülményei	24
4.5 Mezőgazdaság talpra állítása Trianon után	29
4.6 A magyar ipari szektor a bethleni konszolidációban	34
4.7 A Magyar Nemzeti Bank felállítása	36
5. Konklúzió	40
6. Irodalomjegyzék	43

1. Bevezetés

Szakedolgozatom témájaként Magyarország gazdaságtörténetének vizsgálatát választottam. Vizsgálatom időszaka a két világháború közötti eseménydús évekre tehető, különösképpen az 1918-1929-ig tartó bő évtizedre fókuszálva. Ez az évtized a magyar állam számára egyszerre volt a szörnyű gyász és a felemelkedés időszaka is. Ha szörnyű gyász időszakaként tekintünk Magyarországra és ebből a szempontból próbáljuk bemutatni, hasonlatunkat nem igazán szükséges magyarítani, hiszen az ország gazdasági és morális szempontból talán még sohasem rendelkezett ennyire negatív mutatókkal. Nem csak Magyarország, hanem Európa szinte több nagy és kis hatalom gazdasága totálisan összeomlott az I. világháborút követően. Kimerült nyersanyagkészletek, meggyengült valuták és megmerevedett kereskedelmi kapcsolatok jellemezték az országok nagy részét Európában.

Magyarország helyzete a trianoni békeszerződést követően csak még inkább súlyosbodott. Megszállás alatt levő területeinek nagy részét hivatalosan is elcsatolták, összességében a háború előtti Magyarország területének közel 2/3-át szomszédos államok utódállamok kezére játszották. A korábbi infrastrukturális fejlesztések az új határvonalak kijelölésével megghiúsultak (pl. vasúthálózat és autópálya hálózat jelentős része határon kívülre került), nyersanyag lelőhelyeink legnagyobb részeit szintén azon országok kezébe adták, melyek területeinkből részesültek, illetve több millió család kényszerült emigrációba azon bánásmód következtében, amit az utódállamok rendfenntartó erői gyakoroltak velük szemben.

Ezen tények fényében nehéz pozitív megvilágításba helyezni a húszas éveket Magyarországon. Azonban más szemszögből is lehet vizsgálni az 1920-as évek történelmét Magyarországon. Ez a pozitív szemléletmód pedig akkor teljesül, ha gazdasági szempontból vizsgáljuk meg hazánkat. Hiszen a totális gazdasági csődből Magyarország az 1920-as évek második felére egy növekedő gazdasági pályára állt, kiegyensúlyozott államháztartással. Ebben a gazdasági felemelkedésben rengeteg szakember vállalt részt, dolgozatom mégis inkább gróf Bethlen István miniszterelnöki tevékenységét és intézkedéseit vizsgálja. Úgy gondolom, hogy a Bethlen-kormány államapparátusi szaktudása és tapasztalata volt az a tényező, ami elsősorban sikeressé tette az 1920-as évek gazdaságát Magyarországon.

A korszak átfogó és a különböző gazdasági, társadalmi döntések megértése érdekében, szakdolgozatomban megvizsgálom a korszaknak megfelelő aktuálpolitikai kérdéseket, felmerülő problémákat, mint például a Monarchia felbomlását követő hatalmi rendszerek

váltakozását, a kormányzói tisztség megszületésének körülményeit. Mindazonáltal a dolgozat fő irányvonalát a gazdasági témák határozzák meg.

Diplomamunkámban vizsgálni szeretném az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának gazdasági következményeit, illetve azt a kérdést, hogy Magyarország az I. világháborút lezáró békeszerződések után, hogyan tudott alkalmazkodni az új gazdasági követelményekhez és milyen döntések segítségével tudott kilábalni a dualista államrendszer megszűnéséből fakadó gazdasági nehézségekből. Szakdolgozatomban kitérek a Monarchia felbomlásának társadalmi fogadtatására is, mely kis mértékben ugyan, de befolyásolta a politikai és így a gazdasági döntéseket is.

A korszak vizsgálata során elengedhetetlen, így szakdolgozatomban külön alfejezetben foglalkozom a trianoni békediktátum gazdasági következményeivel.

Szakdolgozatomban vizsgálni fogom a Bethlen- kormány gazdasági elképzeléseit, törekvéseit, hogyan képzelték el és valósították meg a gazdaság helyreállítását. Átfogóbb képet szeretnék adni a népszövetségi kölcsön felvételének körülményeiről, hogy erre a hitelre valójában miért is volt szükség, illetve, lényeges szempontot jelent a népszövetségi kölcsön felvétele kapcsán a kisantant tagországok és a nyugati hatalmak álláspontjának vizsgálata.

Szintén megvizsgálom, hogy milyen intézkedéseket vezettek be a mezőgazdasági ágazat helyreállításának céljából, milyen módszerekkel, intézkedésekkel kívánták újra a gazdaság húzó ágazatává tenni.

Kiemelt figyelmet fordítok a monetáris stabilitást szolgáló intézkedések bemutatására, továbbá arra a kérdésre, hogyan került sor a régi elértéktelenedett valuta helyett egy versenyképes, új magyar fizetőeszköz bevezetésére.

2. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása

Az Osztrák-Magyar Monarchia perszónáluniója közel hatvanéves együttműködést tudhat magáénak, melynek egy sokak által értelmetlennek vélt világgégés vetett véget, az I. világháború. A hosszú évtizedeknek köszönhetően a közös vagyon és közös intézményi rendszerek felosztásáról szóló tárgyalások és szerződések nem egy pár hónapos maratoni tárgyalás sorozat keretében merültek ki, a szétválással kapcsolatos utolsó egyeztetések még 1939-ben is zajlottak.

A korábbi birodalom területén több állam osztozkodott. Az osztrákok a birodalom bukása után kikiáltották az Osztrák Köztársaságot.

A magyar nyelvben Felvidékként jelzett tájegység egészét a Csehszlovák Köztársaság örökölte és minimális eltéréssel a mai Magyarország területén megalakult a Magyar Királyság. A déli régióban, a mai Horvátország, Szlovénia és Bosznia beolvadt a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba, a későbbi Jugoszláviába. A keleti területek, Erdélyt és a Partiumot és az Osztrák tartományokból egy kis szeletet pedig Románia tudhatott magáénak. A korábbi Monarchia legészakibb térségeiből a Lengyel Királyság is részesedett (Szávai, 1999).

Az első világháború mind két állam számára egy modern, jól működő szövetség fájdalmas szétválását eredményezte.

Ezen részben azt próbálom bemutatni, hogy a birodalom felbomlásának milyen gazdasági következménye volt a magyar népre nézve. Ugyanis a történelem során sokszor tapasztalhattunk hasonló birodalmak, uniók felbomlását, viszont az Osztrák-Magyar Monarchia közös államvagyonnak felosztása mégis egyedi volt (Szávai, 1999).

Az I. világháború a Monarchiát gazdaságilag teljes mértékben kimerítette, ha számszerűsítve nézzük, akkor magyar szempontból a háború több mint bruttó 28.000.000 koronába került. Ezen kiadásokat, Magyarország hitelek sokaságával kényszerült fedezni, összesen 17 alkalommal vett fel hitelt vagy hadikölcsönt a magyar jegybank, így ezt a háborút nem is igazán a frontokon vesztették el a vesztes felek, hanem sokkal inkább a hátországok kimerültsége miatt. Ezen felvett adósságokon kívül a magyar gazdaság teljesen megroppant, a jelentős munkaerő kivonás az ipart és mezőgazdaságot is egyaránt érintette. Átlagosan minden tíz lakosból kettőt frontszolgálatra köteleztek. A háború alatti Magyarországot az infláció, a hadiipar kiszolgálása, az óriási munkaerőhiány és egyértelműen az életszínvonal romlása jellemezte (Szávai, 1999).

A háború kitörésekor a társadalmi közhangulatot egyáltalán nem ilyesfajta várakozások jellemezték, sőt, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia háborúba lépett a magyar társadalom abszolút bizakodó volt és elvárásokkal, reményekkel telve vágtak neki a háborúnak. Ez a lendületesség a magyar családok berkeiben egészen addig volt tapasztalható, ameddig az embernek nem a saját családjából hívtak be valakit. Később mikor hír érkezett arról, hogy a frontvonalak megmerevedtek, a Blitzkrieg-terv megfeneklett és a „karácsonyra már itthon leszünk” ígéretből nem lesz semmi, az emberek lelkesedése teljes mértékben alább hagyott (Szávai, 1999).

2.1 Békeszerződések

Az első világháborút követően a két ország szétválásának nem csak egymásra nézve voltak negatív hatásai, hanem az egész közép-európai régióra is. Új vámhatárok, pénznemek integrálását kellett beiktatni Európa közepén. Mindezek mellett komoly problémát okozott, hogy innentől kezdve mely állam a lesz a térség gazdasági vezetője. Abban mindenki egyetértett, hogy a háborúból vesztes félként kiszálló Németországnak volt javarészt köszönhető, hogy a térség a 20. századfordulóján ilyen mértékben volt képes fejlődni. Ezt a gazdasági „mecénás” pozíciót most valahogy be kéne tölteni vagy legalább is megoldást kell rá találni (Szávai, 1999).

Több elképzelés és terv is született ezen probléma megoldására többek között Jászi Oszkár tervezete a Duna Egyesült Államokról, de ezt és az ehhez hasonló terveket az antant idejekorán elvetette.

Még a háború során az antant, szövetségesei számára területi ígéretekkel és szerződésekkel próbálta biztostani majdani győzelmét. Ezen területi ígéretek java részt az Osztrák-Magyar Monarchia területeire vonatkoztak. Így került sor a belgrádi katonai egyezményre, melyet 10 nappal az 1918. november 3-i fegyverszüneti szerződés után kötöttek meg. Az antant csatlósaiként eljáró balkáni államok egy évvel a békeszerződések előtt már saját kezükre játszották a magyar területek nagy részét.

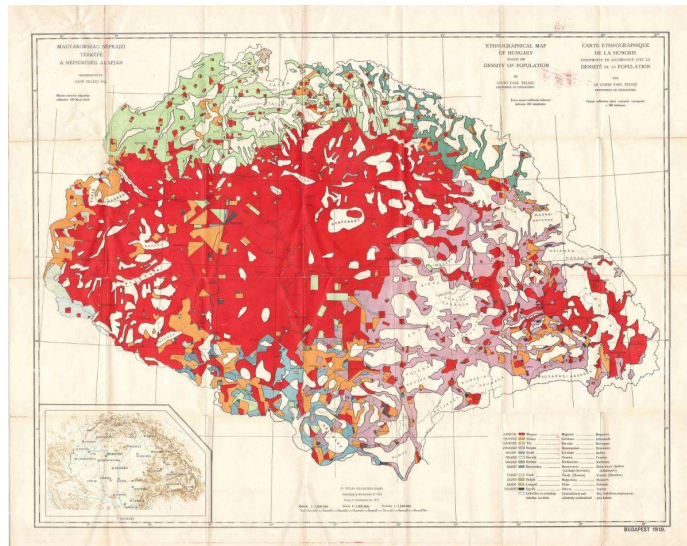
1920 a békeszerződések aláírásának éve volt. Az antant minden vesztes féllel külön-külön kötött megállapodást. Magyar részről, először januárban érkezhettek a követek Párizsba, ahol elég hamar világossá vált, hogy az új határvonalak meghúzása nem ész érvek, nem a nemzetiségi elhelyezkedés és nem politikai berendezkedések alapján történt (Szávai, 1999).

Az általunk küldött követség 1920 elején január 6.-án érkezett Párizsba a békekonferenciára. A delegáció első embere, gróf Apponyi Albert, aki a magyar belpolitikai elit egyik legjobban elismert alakja volt, tekintélyének és tapasztalatának köszönhetően a pártpolitikai eszmék felett állt.

A francia fővárosba való érkezésükkor, sajnos beigazolódott az, amelytől a leginkább tartottak, miszerint a békeszerződésünkben az új határvonalak létét leginkább azok a titkos szerződések határozták meg, amelyeket az antanthatalmak kötöttek a későbbi utódállamokkal még háború alatt. Noha a brit és az amerikai delegáció hajlott egy humánusabb szerződés beiktatására, amelyben figyelembe veszik például a nemzetiségek területi megoszlásait, de a kisantant és a franciák határozott tiltakozásai miatt, törekvéseiket elutasították (Romsics, 2010).

A következő ábrán, a béketárgyalások időszaka alatt az egyik legtöbbet emlegetett dokumentum látható az úgynevezett vörös térkép. Ezt a térképet gróf Teleki Pál, földrajztudós, politikus, Magyarország későbbi miniszterelnöke készítette, melytől volt hivatott bemutatni, hogy Kárpát medence területén, hol milyen mértékben oszlik meg a magyar lakosság. Kérvenyezte a szerződést előkészítő bizottságot, hogy ezt is vegyék figyelembe az új határvonalak megállapításakor. A győztes hatalmak ezt a felvetést is elutasították.

Vörös térkép

forrás: Teleki Pál: Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján. 1919. (első kiadás)

Gróf Apponyi Albert francia nyelven elmondott beszéde a békekonferencián és Teleki által kidolgozott ellenjegyzéket nem hagyták teljesen figyelmen kívül, ugyanis az angol és az olasz delegáltak is javasolták, hogy dolgozzák át a határvonalak kijelölését tartalmazó paragrafusokat, mivel így a magyar lakosság egyharmada, körülbelül 2 millió 750 ezer ember kerülne idegen hatalom uralma alá, amely ebben a formában nem garantálná Közép- és Kelet-Európa békéjét. A francia diplomácia minden ilyen felvetést „feleslegesnek és idejétmúltak” nevezett (Romsics, 2010).

Végül 1920 június 4.-én magyar részről Benárd Ágoston népjóléti miniszter és Drasche Lázár Alfréd nagykövet aláírták a békediktátumot.

Nemzetközi történészek között ennek a dokumentumnak a megnevezése mai napig vita tárgya. Vannak, akik szerződésként és vannak, akik diktátumként hivatkoznak rá. Az én megítélésem alapján ez sokkal inkább diktátum, mint sem szerződés. Egy olyan akarat ráerőltetése egy ország népére, melynek kialakításáról az adott országot meg sem kérdezik és észszerűtlen

döntések következtében emberek millióit tesznek otthontalanná és nincstelenné, nem tudom másként jellemezni, mint diktatórikus eszközt.

A békediktátum következtében Magyarország elvesztette korábbi területének 66 százalékát és lakosságának 64 százalékát. A radikális terület- és népességváltozás olyan kedvezőtlen gazdasági helyzetbe sodorta Magyarországot, melynek hatása még a mai napig, egy évszázaddal később is érzékelhető. A népsűrűség 64,6 fő/ négyzetkilométerről 82,1 fő/ négyzetkilométerre emelkedett, ezzel a hirtelen növekedéssel Magyarország meghaladta az európai átlag kétszeresét.

Fejletlen agrárországgként kellett olyan népsűrűségű ország lakosságát eltartanunk, amely még a fejlett ipari országok népsűrűségét is meghaladta. Nyilvánvalóan ezt a nehézséget a magyar gazdaság nem volt képes teljesíteni, rengetegen éheztek és váltak hontalanná családjukkal együtt.

Megszakadtak azok a piaci értékesítési kapcsolatok, amelyek hosszú évszázadok során jöttek létre, a korábbi nagy gazdasági együttműködések révén. Az ebből fakadó gazdasági nehézségeket Magyarország csak súlyos gazdasági szankciók és nélkülözések árán tudta leküzdeni (Szávai, 1999).

2.2 A katonai vagyon felosztása

A perszonálunió fennállása alatt a két ország szinte minden gazdasági területen összefonódott. Így a szakítást övező tárgyalásokon pontról-pontra kellett végig venni minden gazdasági szektort. Az egyik ilyen legfontosabb kérdés a katonai ingó és ingatlan vagyon felosztása. (Szávai, 1999)

Első körben az ingatlanok terén azokat épületeket vették számításba és nyilvántartásba, melyeket a két ország közösen épített a kiegészítést követően és használatán is osztoztak. Ebbe a nyilvántartásba került több száz erődítmény, kaszárnya, lőporgyártó üzem, lőterek és raktárak is. De furcsa módon ebben a listában még helyet kapott a katonai ellátás, a katonák felszerelése, de még a bérezésük is. Ez alapján az összeírás alapján a magyar fél szakértői összeírták, hogy a kiegészéskor megállapított kvóták alapján milyen mértékű teher terheli Magyarországot (Szávai, 1999).

Kvóták alapján következtetett katonai teher vállalás

Az új Ausztriára eső összeg (aranykoronában)	446.584.061
Az új Magyarországra eső összeg (aranykoronában)	111.761.554
Összesen	558.345.615
A kvótának megfelelő arány (32,82%) Magyarországon	183.249.031
Magyarországon a fenti összeg ténylegesen	111.761.554
A kvóta-aránytól való eltérés	71.487.477
Magyarország követelése	71.487.477

Forrás: Saját szerkesztés Szávai, 1999 p.22 alapján

Az ingóságok tekintetében minden olyan értéket képviselő tárgyat figyelembe vettek, amely listázható volt és bármilyen formában szolgálta az Osztrák-Magyar Monarchia hadászátát. Ilyen ingóságok voltak például, az autók, fegyverek és muníciók, lovak, hajók, de még a kézi szerszámok is.

Katonai javak az ingóságok terén

	A katonai ingó javak értéke az új	
	Ausztriában	Magyarországon
	2.785.725.562	801.896.194
Összesen:	3.587.621.756	
Kvóta szerinti részesedés	2.281.727.436,80	1.305.894.319
Ausztriában több, Magyarországon kevesebb	503.998.125	503.998.125

Forrás: Saját szerkesztés Szávai, 1999 p.22 alapján

A hadijavak tekintetében a magyar törekvés egyértelmű volt, elfogadtatni Ausztriával, hogy Magyarország olyan arányban részesüljön ezen javakból, ahogy azt az utolsó államilag elismert kvóták alapján rögzítve van.

2.3 Az udvari vagyon felosztása

Az udvari vagyon tekintetében a helyzet már korántsem volt ilyen „egyszerű”. Mivel a Monarchia fennállása alatt külön magyar udvartartás nem létezett, így itt a nemzetközi jog ítélkezett, mely kimondta, hogy ebben az esetben a korábbi Monarchia (Ausztria) udvari vagyonán fele-fele arányban kell osztozkodni. (Erről ítélkezett a trianoni szerződés 191. cikkelye és a saint-germaini szerződés 208. cikkelye) (Szávai, 1999).

Természetesen az osztrák jogalkotók és politikusok ezt minden áron megszerették volna akadályozni, így 1919-ben ezt a vagyont törvényileg az újonnan kikiáltott Osztrák Köztársaság tulajdonának írták jóvá. Ennek a vagyonnak a felosztásáról egészen 1935-ig folytak tárgyalások. Az 1919 decemberében ratifikált törvények értelmében ennek a vagyonnak az ingatlan részének túlnyomó többségét a háborúban sebesülést szenvedő osztrák állampolgárokat segítő alapítvány részére bocsájtották. Tulajdonképpen ezt a vagyont az ausztriai jogalkotók okosan kimenekítették, illetve a tárgyalások során azzal érveltek, hogy ez a vagyon a korábbi uralkodóház magán vagyona, így jogilag sem a Magyar Királyság, sem pedig az Osztrák Köztársaság nem jogosult rá (Szávai, 1999).

Meglepő, hogy mely ingatlanokat adták a háborúban megsérült állampolgárok megsegítésére. Az ingatlanok között szerepelt több bécsi villa, vadászházak, de még egy állatkert is. Mivel a magyar fél továbbra sem volt elfogadni ennek a vagyonnak az ilyesfajta elszámolását, így az osztrák állam tovább menekítette ezt az összeget és a korábbi magánvagyon érvelésükbe kapaszkodva 1935-ben alapítványt hoztak létre a Habsburg-Lotaringiai ház tagjainak. Végül 1937-ben a sérültek számára létrehozott alapítványt felszámolták és tulajdonait átruházták a családi alapítványra. Az átruházáskor felvett jegyzőkönyv alapján akkor ez az összeg 31 és fél millió schillingre volt tehető, amely csupán a töredéke annak az összegnek, amit bejegyeztek a versailles-i békekötések idején. (Szávai, 1999).

Az 1939/11-es törvény alapján a Habsburg-Lotaringiai családi alapítvány az osztrák állam tulajdona lett, így az osztrákok ezt a vagyont így végleg eltüntették.

2.4 Az adósságállomány felosztása

A XIX. század végén, a XX. század elején végbement infrastrukturális, kulturális, ipari fejlesztések rengeteg pénzbe kerültek. E kiadások finanszírozásának céljából javarészt külföldi tőkéhez kellett folyamodni. Ezen hitelek következtében a magyar államadósság 1913. év végén több mint 8.000.000.000 koronára rúgott, ebből közel 6.000.000.000 korona külföldre irányuló tőke volt (Szávai, 1999).

A Monarchia I. világháborús kiadásait Gratz Gusztáv (politikus, publicista, gazdasági szakember) 80.855 millió koronára becsülte, ebből a magyar finanszírozás, kvóták alapján (37 százalék) 23.000 millió volt (Szávai, 1999).

A világháborús kiadásokkal együtt a magyar államadósság az 1910-es évek végére 84.343.762.325 koronára emelkedett, melynek közel a 80 százaléka külföldi hitelekből állt.

A béketárgyalásokat követően csakúgy, mint az udvari vagyon felosztásáról a nemzetközi jog rendelkezett (trianoni békeszerződés 186.cikkelye, saint-germaini szerződés 203.cikkelye) a perszónálunió háború előtti adósságairól is. A szerződések kimondták, hogy az utódállamoknak arányosan kell átvállalniuk az adósság összegét. Az arányosságról a Jóvátételi Bizottság döntött, szem előtt tartva az adott államok jövedelem ágainak teljesítőkéességét és az 1910-es, 1912-es, 1913-as pénzügyi évük középarányait. A tartozás meghatározáskor az 1914. július 28.-i állapotokat tekintették mérvadónak (Szávai, 1999).

Országunk esetében a fedezettel rendelkező adósságot 400.000.000 koronában, a fedezet nélküli adósságot közel 6.800.000.000 koronában állapították meg.

Ausztria és Magyarország adósságállományának felosztása a szétválás után

Ausztria		Magyarország	
Ausztria	36,827%	Magyarország	40,629%
Olaszország	4,087%	Románia	23,659%
Lengyelország	13,733%	Szerb-Horvát- Szlovén Királyság	6,800%
Románia	1,610%	Csehszlovákia	17,384%
Szerb-Horvát- Szlovén Királyság	2,043%	Ausztria	1,716%
Csehszlovákia	41,700%	Fiume város	0,812%

Forrás: Saját szerkesztés Szávai, 1999 p.29 alapján

A közös állományadóssághoz soroltak még két vasútvonal, nevezetesen a Magyar-Galíciai és az Osztrák-Magyar államvasút korábban keresett adósságait. A galíciai vasútvonal esetében a magyar részesedés elenyésző, körülbelül fél százalék volt, ebből a legnagyobb terhet Lengyelország viselte. A másik vasútvonal esetében a Magyar Királyság valamivel nagyobb részt kellett, hogy viseljen, itt már 11 százalék fölé rúgott a teherviselési százalék, de ebben az esetben sem mi viseltük a legnagyobb terhet, hanem Csehszlovákia, melynek több mint hatvan százalék volt a teherviselési hányadosa (Szávai, 1999).

2.5 Az Osztrák-Magyar monarchia felbomlásának társadalmi visszhangja

Fogalmazhatunk úgy, hogy a felbomlás megítéléséről a magyar emberekben akkoriban kettősség alakult ki. Egyfelől az együttélés ideje alatt a magyar lakosság jelentős részben nem tudta elfelejteni az 1848-49-es szabadságharc véres küzdelmeit a két állam között, illetve az utána következő kegyetlen megtorlást. Ebből az következik, hogy a magyarlakta települések jókora részében a választások többségén az elszakadáspártiak nyerték a legtöbb szavazatot (Inkei,2018).

Viszont a társadalom jelentős része közös uniónk fennállása alatt azt is megértette, hogy ez a kapcsolat biztonságot és fejlődést biztosít Magyarország számára. Szóval összeségében a XIX. század végére az emberekben ambivalens érzések alakultak ki. Egyszerre szerették Kossuthot és tisztelték Ferenc Józsefet is.

Az akkori embernek fájt a Monarchia bukása, de nem feltétlenül az, hogy a Habsburgok kiváltak a mindennapi életünkből, hanem az, hogy a történelmi Magyarország szétesett. Az én megítélésem szerint egy esetleges I. világháborús győzelem esetén sem lehetett volna fenntartani a Monarchia akkori működési formáját, legfeljebb csak erőszakkal. Ennek oka az, hogy a nemzetiségi kérdés egyre jobban foglalkoztatta a Monarchia közéletét. A birodalom szinte teljes területe egyre sokrétűbbé, színesebbé vált, a velünk együtt élő nemzetiségek egyre több jogkört követeltek maguknak és úgy vélem, hogy békés konszenzusra nem lehetett volna jutni a birodalom akkori keretein és határain belül. Ennek talán egyik fő oka az, hogy a dualizmus korában a magyar politika nem feltétlenül kezelte minden kérdést a megfelelő szakértelemmel és toleranciával. Ahhoz, hogy a birodalmat az éppen aktuális keretek között megtartsa a magyar-osztrák politikai elit, mindenképpen erőszakot kellett volna, hogy alkalmazzon, ami nem szült volna hosszútávú jó együttműködést (Inkei, 2018).

Annak tükrében, hogy a XXI. századi ember rendelkezik azzal a történelmi tudással, hogy milyen történelmi nehézségek várnak a magyar nemzetre a XX. század során következő évtizedeiben, másképpen értékeli a Monarchia széthullását, mint az akkori társadalom. Így 2022-ben nosztalgikus szemmel tekintünk vissza a magyar történelem egyik legdinamikusabb időszakára (Inkei, 2018).

3. Kié legyen a hatalom? A zűrzavar időszaka Magyarországon

1918 őszére világossá vált, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia és a központi hatalmak elvesztették a háborút, elégedetlenség és életszínvonal csökkenés jellemezte országunkat. Ez a fajta elégedetlenség utcai tüntetésekhez és forradalmi hangulathoz vezetett Bécsben és Budapesten is. Az emberek fájdalma a rengeteg áldozat és nélkülözés hatására haraggá változott, amely már fékezhetetlen volt, így 1918 október 31.-én megkezdődött az őszi 1918 forradalom.

A „forradalomban” több katona is részt vett, akik katonasapjukról letépték a Monarchia címerét és helyébe a forradalom jelképévé vált őszi 1918 zászlóját tűzték. A tömeg a Magyar Nemzeti Tanácsot és gróf Károlyi Mihályt támogatta, aki a háború kezdete óta ellenezte a világégést és utólag a történelem őt igazolta, így a nép mellé állt. A Nemzeti Tanács összefoglalta programját, mely a háború befejezését, általános és titkos választójogot és földosztást ígért. A tüntetések

hatására a király, IV. Károly kinevezte miniszterelnöknek Károlyi Mihályt. Károlyi kormányt alakított, melynek tagjai liberális, demokrata és szociáldemokrata politikusokból álltak. IV. Károly beszüntette az országgyűlés működését és lemondott az államügyek intézéséről, így 1918 novemberére a Károlyi-kormány kikiáltotta Magyarország függetlenségét és köztársaságát (Csonka, 2018).

A budapesti „csekély” áldozatszámú rendelkező hatalomátvételtől eltérően a vidéki zavargások már kevésbé voltak ennyire békések. Itt a tüntetések gyakran eredményeztek rablásokat, fosztogatásokat és erőszakoskodást, több községi dolgozó, mint például csendőr parancsnokok és jegyzők lelték halálukat a megmozdulások következtében. Óriási erő és gyűlölet párosult az éhínségben szenvedő lakosság és a frontról hazatérő katonák között, akik elárválva érezték magukat az időközben feloszlott magyar hadsereg miatt. Hiábavalónak érezték sok éves szenvedésüket. Tulajdonképpen ezeknek a tüntetéseknek politikai célja nem volt, az emberek teljesen kiábrándultak a politikából, céljuk csupán annyi volt, hogy véget vessenek a nyomornak és az éhezésnek. Ezeket a tüntetéseket aztán a Károlyi által megszervezett nemzetőrség verte le (Romsics, 2010).

Elég hamar világossá vált, hogy Károlyi ígéreteit nem képes betartani. 1919 februárjában megszületett a földreformmal kapcsolatos törvény és Károlyi megkezdte saját birtokai felosztását, a hozzá legközelebb álló, hűséges támogatói között, de ennek később nem lett folytatása. Valóban bevezették az általános és titkos választójogot, de az emberek névjegyzékbe vétele elhúzódott és a választásokat a kormány már nem tudta lebonyolítani.

A gazdasági reformok elmaradása és az akadozó bürokratikus rendszer miatt a kormánytól egyre többen elfordultak és a Kun Béla által megalapított Kommunisták Magyarországi Pártját (KMP) kezdték támogatni. A KMP a munkásság hatalomátvételét, munkahelyeket és gazdaság problémák gyors megoldását ígérte.

A belpolitikai viszályok közben pedig az antant csapatok megkezdtek Magyarországra történő benyomulásukat. Ebben az időszakban 1919. márciusában érkezett a Vix-jegyzék, amely az antant hatalmak által deklarált határozat volt, amely magyarok által lakott területek kiürítését rendelte el 30 órán belül. A rendelkezés elfogadhatatlan volt, melynek következtében Károlyi Mihály lemondott miniszterelnöki posztjáról és Köztársasági elnöki tisztséget vette fel és a hatalmat átadta a Garbai Sándor vezette Magyar Szociáldemokrata Pártnak (Bödök, 2018).

Azonban Károlyi tudta nélkül Garbaiék megállapodást kötöttek az MKP-val és az új kormány 1919. március 21.-én kikiáltotta, a bolsevik mintán alapuló Tanácsköztársaságot. A rövid

polgári demokratikus korszakot felváltotta a proletárdiktatúra. Rövid idő után Károlyit eltávolították a köztársaság elnöki posztjáról és a kormány legbefolyásosabb embere a külügyi népbiztos Kun Béla lett.

A tanácskormány azonnal nekilátott a központosított hatalmi rendszer kialakításának. Szinte a Tanácsköztársaság kikiáltásával egy időben megkezdték a nagyobb ipari üzemek, jelentősebb földbirtokok és bankok államosítását. A vallási felekezethez tartozókat megkülönböztették. Szintén nekiláttak az egyházi vagyon államosításának, megszüntették a kötelező hitoktatást. Mivel kampányuk középpontjában a munkásosztály életszínvonalának emelése állt, első intézkedésük között szerepelt a nyolcórás munkaidő bevezetése, a munkásbérek megemelése és programot szerveztek a munkáscsaládból származó gyerekek üdültetésére (Bödők, 2018).

Felszámolták a csendőrséget és a rendőrséget, helyükbe a Vörös Őrség lépett. Tagjaik gondoskodtak az általános rend betartásáról. A magyar hadsereget is megszüntették, helyettük a Vörös hadsereg gondoskodott a haza védelméről. Az „igazságos” társadalom érdekében felszámolták a szólásszabadságot, az ellenzéki pártok működését betiltották és az általános választójogukból kizártak azokat, akiket a rendszer nem ítélt hasznos tagnak a társadalmi szempontból, például a papokat és a kereskedőket.

Néhány szociális intézkedéstől eltekintve a Tanácsköztársaság sem tudott a gazdasági nehézségeken felülkerekedni, így nagyon hamar sok kritikusa lett a kormánynak. A kritikusok „meggyőzése” érdekében megkezdődött a Vörös terror.

A Vörös terrorért a Vörös Őrség vonható felelősségre, amelyen belül külön terrorcsapatok jöttek létre, és feladatuk az „ellenforradalmárok” megfélemlítése és likvidálása volt. A vörös terrornak több száz halálos áldozata volt országszerte és rengetegen kényszerültek emigrációba (Bödők, 2018).

Szamuely Tibor kommunista író, propagandista, politikus és a kommunista terrorszervezet vezetője a következőképpen fogalmaz a vörösterrorral kapcsolatban: „A halál csak akkor borzalmas, akkor megdöbbentő, midőn okatlan célokat, idegenek aljas érdekeit szolgálja. [...] Forradalmi katonák, végezzetek gyorsan és könyörtelenül a megfutamodókkal, s aztán előre. Szempillád meg ne rezzenjen, kezéd meg ne remegjen soha: - a halál útja a győzelem felé vezet.” (Salamon, 2011).

Miután az ország visszautasította a Vix jegyzéket, ismét komoly katonai nyomás nehezedett Magyarországra, megindította csapatait a román és csehszlovák kormány is. A Vörös

Hadseregnek, Stromfeld Aurél és Landler Jenő vezetésével sikerült a Felvidékről visszaszorítania a csehszlovák csapatokat.

A felvidéki katonai sikerek következtében az antant újabb jegyzéket küldött Magyarországra a Tanácsköztársaságnak, a Clemenceau jegyzéket, melyben arra kérték a kommunista vezetést, hogy vonják ki csapataikat a felvidéki területekről, melynek fejében az antant visszavonja a román csapatokat a Tiszántúlról. Kun Béláék elfogadták jegyzéket, aminek óriási társadalmi ellenszegülés lett a következménye. A Vörös Hadsereg feloszlott és a kormány teljesen elveszítette társadalmi támogatottságát (Bödök, 2018).

A Clemenceau jegyzék ellenére, a románok nem voltak hajlandóak kivonulni a Tiszántúlról, így a Tanácsköztársaság megmaradt katonáival ellentámadásba lendült a románok ellen, amit nagyon hamar visszavertek, sőt a román hadsereg átlépte a Tiszát és pár nap alatt bevonult Budapestre is. A románok budapesti bevonulásával egy időben 1919. augusztus 1.-én a Tanácsköztársaság megbukott (Bödök, 2018).

Magyarországon anarchia vette kezdetét, a román csapatok tulajdonképpen megkezdték Magyarország kifosztását és nem volt, aki ellenálljon nekik, hiszen politikai vezetés híján az ország nem tudott egységesen fellépni a barbár kizsákmányolással szemben. Viszont ezzel egyidejűleg Aradon és később Szegeden kezdetét vette egy nemzeti ellenállás kiépítése Horthy Miklós vezetésével. Horthy függetlenítette magát és a nemzeti hadsereggel pár nap leforgása alatt rendet teremtett a Dunántúlon és november 16.-ára be is vonult Budapestre és az antant közreműködésével megalakította az új magyar kormányt (Bödök, 2018).

Horthy hatalomátvétele után a vörös terrort felváltotta a fehér terror. A későbbi kormányzó tiszti csapatai különös kegyetlenséggel végeztek azon emberekkel, akik részt vállaltak vagy úgy vélték, hogy támogatták a korábbi proletárdiktatúra kialakulását. Ezen gyilkosságokat közszemlére tették, hogy a lakosságot elrettentsse egy esetleges jövőbeni hasonló próbálkozástól.

A fehérterrortól rengeteg túlzó, hamis adatot közöltek a kommunista dokumentumok, folyóiratok. Az áldozatok számát gyakran megsokszorozták, ezzel próbáltak nyomást gyakorolni a nyugati hatalmakra, hogy segítsenek leverni Horthy hatalomátvételét. Rengeteg túlzó, elnagyolt jelentést olvashatunk ezekből az időkből, ezért pontos számadatot nem tudunk azokról áldozatokról, akik a fehérterror következtében estek áldozatul (Paksa, 2011).

A hatalomátvételt követően Horthy Miklós kormányzónak választották, Magyarország államformája pedig király nélküli királyság lett. Azért erre az államformára esett a „választás” mert ennek is jelzés értéke volt. Horthy hatalmon töltött évei alatt, propagandájának fő témája egyértelműen a revizionizmus volt, a rengeteg sok jelige, az iskolákban a reggelenként a „Hiszek egy...” imádság elszavalása mellett, a királysági államforma szimbolikusan utalt Szent István királysága alatt létrejött határvonalakra.

Ebben az időszakban a társadalom nagy része vélekedett úgy, hogy Horthy kormányzósága nem fog tovább tartani néhány hónapnál vagy maximum néhány évnél. Sokan vélték úgy, hogy mivel Magyarország államformája még továbbra is királyság IV. Károly előbb-utóbb visszatér és újra átveszi a hatalmat. Ennek ellenére a Horthy-korszak közel 25 évig tartott, egészen a nyilas hatalomátvételig, 1944 őszéig (Romsics, 2010).

4. A Bethleni konszolidáció

4.1 Trianon hatása a nemzetgazdaságra

A trianoni békediktátum következtében az antanthatalmak Magyarországot nehéz gazdasági helyzetbe hozták. A több mint ezeréves királyság területének körülbelüli kétharmadát elcsatolták és utódállamok kezére játszották és lakosságának egyharmadát elcsatolt területekre „száműzték”, így választva el egymástól családok millióit. A gazdasági ágazat kifosztása nem csak a 20-as évek kormányának okozott nehézségeket, de még a XXI. század modern kormányzatai számára is jelentős hátránnyal bír az akkori területi elcsatolások következménye (Polgári szemle, 2018).

Nyersanyag és ásványlelőhelyeink jelentős hányadát az újonnan kijelölt határokon kívül kerültek. Jelentősebb bányavárosaink, mint például, Körmöcbánya, Selmecebánya, Besztercebánya, Nagybánya a magyar gazdaság számára elérhetetlenné váltak, ezzel a magyar arany, ezüst, mangán és réz bányászata tulajdonképpen megszűnt. Ez hatalmas károkat okozott a magyar ipar számára. Az arany és az ezüst tekintetében Magyarország teljesen elvesztette az eddigi biztos alapokon álló egyik fő exportcikkét, amely a nemzetközi piacon komoly befolyással bírt, hozzávetőleg több mint 3.000.000 mázsányi kibányászott nyersanyagból esett el a magyar gazdaság. A többi nyersanyag tekintetében közel hasonló volt a helyzet:

Kibányászott nyersanyag mennyiségek kerekítve mázsában		
Nyersanyag	Trianon előtt	Trianon után
Barnaszén	82 millió	36 millió
Feketeszén	11 millió	8 millió
Vasérc	12,5 millió	2 millió
Rézérc	105 ezer	0
Só	2,5 millió	0

Forrás: Saját szerkesztés a Polgári szemle 14. évf. 1-3. szám (2018)

Elcsatolták a modernkori gazdaság egyik legfontosabb lelőhelyeit a nyitrai, erdélyi és muraközi kőolajkutakat és földgázmérőket. Ezek mellett még a magyar gazdaság elvesztette a közel 2 millió lóerő energiát termelő vízerőműveinek majdnem a 100 százalékát, hévíz és ásványvizeinek a 70 százalékát (Polgári szemle, 2018).

Az ipar mellett a mezőgazdaság is súlyos károkat szenvedett, mikor 1918 őszén felbomlott az Osztrák-Magyar Monarchia önálló gazdasága. Korábban a birodalom egységes vámterületen működött, ezért a magyar termékek, a Monarchia többi ipartermékeihez hasonlóan védelmet élveztek. Ez a fajta védelem fejlődést biztosított mezőgazdaságunk számára és biztonságot jelentett a garantált belső piac és a világpiaconál magasabb árak. A termelésben résztvevő magyar gazdáknak a korábbi feltételek megszűnése a szétválást követően, erős versenyhelyzetet teremtett a világpiacon való kilépéskor, mivel az amerikai termeléssel szemben kevésbé hatékonyan tudtak termelni és a technikai elmaradottság miatt a termelési költségek is jóval magasabbak voltak (Domonkos, 2021).

Bácskában, Baranyában, Bánátban és Csallóközben található legjobb termőképességű földjeink is az utódállamok fennhatósága alá kerültek. Ennek következtében a magyar mezőgazdaság a 20-as évek elején még a háború előtti termelési mutatók felét sem tudta teljesíteni a megnövekedett népsűrűség mellett. A 25 millió holdnyi termőföldből 15 millió az újonnan megalakult államokhoz került, de rétjeink 5 és fél millió holdjából csupán 1,5 millió maradt magyar kézben, szőlőültetvényekből 225 ezer maradt magyar tulajdonban a korábbi 600 ezer holdból (Polgári szemle, 2018).

A szőlőültetvényekkel kapcsolatban mindenképpen meg kell jegyezni, hogy az ültetvények részaránya a területi elcsatolások miatt a kétszeresére emelkedett, hiszen például a homoki

szőlők esetében az ültetvények körülbelül 80 százaléka megmaradt. Termelési hatékonyság szempontjából, ez mindenképpen előnyös változást jelent a sok negatívummal szemben. Viszont az 1920-as, 1930-as években hatékonyan emelkedett a bortermelés volumene, amely sok felesleget termelt, így a bor exportját csak állami ártámogatással tudták biztosítani (Domonkos, 2021).

A 15 millió hold területű erdőkből 13,4 millió hold került főként a kisantant országaihoz, ami azt jelenti, hogy Magyarország elvesztette a békediktátum előtti pozícióját Európa legnagyobb faexportőrei között és ezt követően pedig az egyik legnagyobb importőrré változott (Polgári szemle, 2018).

Súlyosak voltak a trianoni békeszerződés hatásai a malomiparra is. Korábban a szerződés életbe lépése előtt a magyar malomipar több mint 60 millió mázsa őrlőkapacitással rendelkezett, az új határok kijelölésének következtében a szántóterületek nem tudtak 28 milliónál többet biztosítani. A nagy területi elcsatolások miatt a budapesti őrlőüzemek csak 17 százalékos kapacitáskihasználtsággal tudtak üzemelni 1922-ben. (Domonkos, 2021)

Az állatállomány vesztesége is lesújtó volt:

Állatállomány veszteség		
Faj	Trianon előtt	Trianon után
Szarvasmarha	7,3 millió	2,1 millió
Ló	2,4 millió	900 ezer
Sertés	7,5 millió	3,3 millió
Juh	8,5 millió	2,4 millió

Forrás: Saját szerkesztés a Polgári szemle 14. évf. 1-3. szám (2018)

Gyáraink száma is erősen lecsökkent a békediktátum következtében. 1918 előtt, főleg a kiegyezés utáni gazdasági fellendülésnek köszönhetően Magyarországon több mint 4600 gyár üzemelt, ebből csupán 2613 gyár maradt magyar tulajdonban. 1920 előtt a papíripar és a faipar is meghatározó volt az országban, de mivel az erdőségek nagy része határon kívülre került, ezért a faipar és a papíripar szenvedte el a legsúlyosabb veszteségeket. Aranykoránára levetítve a korábbi 186 millióból 145 milliótól és a korábbi 50 millióból 30 milliótól esett el a fa és a papíripari ágazat (Polgári szemle, 2018).

Az infrastruktúra is komoly károkat szenvedett. A békeszerződés előtti 22 millió kilométernyi vasúthálózatból, csak 8 millió maradt határon belül, illetve a sugaras kialakítású rendszerben megépített főútvonalak mindegyikét keresztülvágta az újonnan kijelölt határszakasz. Az állami és hatósági közutak körülbelüli 49 millió kilométernyi hálózatából csupán 17-18 millió kilométer maradt határon innen (Polgári szemle, 2018).

A trianoni békediktátum és vesztes háborúval járó totális gazdasági csőd „természetes” velejárói sem kíméltek Magyarországot. Nagymértékű infláció, hatalmas munkanélküliség és drasztikus általános életszínvonal csökkenés vette kezdetét. Legkeményebb időszakot a magyar lakosság számára 1919-1920 tele jelentette, mikor is az emberek tüzelő, élelmiszer és meleg ruha hiányban kellett, hogy átvészeljék a zord időjárást. A helyzet akkor vált igazán kritikussá és kezelhetetlenné, amikor a békediktátum következtében, nagyjából 400 ezer menekült érkezett az újonnan kijelölt ország területére, sokuknak pénz és ingatlan hiányában évekig kellett marhavagonokban élniük mindennapjaikat.

4.2 A bethleni konszolidáció kezdete

A Bethlen-kormány megalakulása után, mielőtt hozzákezdett a gazdaság újbóli beindításához, első körben politikai konszolidációra törekedett. A miniszterelnök, gróf Bethlen István határozottan és keményen lépett fel az antiszemitizmussal és a vörösterroret megbosszulni vágyó csoportosulásokkal szemben. Továbbá igyekezett jó kapcsolatot ápolni a határokon belül maradt nemzetiségekkel is. Az utóbbi évek negatív politikai és gazdasági eredményei miatt teljes elkeseredettség jegyében ebben az időszakban nagy számban jelentek meg azok a „terrorcsoportosulások”, melyek a zsidóság, különböző nemzetiségek, de még magyarság gyűlöletről is tettek tanúbizonyságot és sok esetben tetteleségig fajultak ezek az atrocitások. Az efféle incidensek főleg a parasztság, munkásság és középosztály berkein belül voltak fellelhetőek, akik az utóbbi idő történéseinek következtében a legkiszolgáltatottabb helyzetbe kerültek (Polgári szemle, 2018).

A miniszterelnök és Nagyatádi Szabó István (mezőgazdasági miniszter 1922-1924) együttműködése vezető erőként ismerte el a parasztságot, biztosítva őket arról, hogy az odaadó munkájuk lehet az új magyar gazdaság húzó ereje. A Bethlen-Peyer paktum pedig visszaemelte a politikai életbe a szociáldemokratákat, a munkásosztályt és biztosította őket a szakszervezetek szabad működéséről. Ezek az intézkedések a belpolitikai konszolidáció kezdetét eredményezték a magyar belpolitikában.

Tulajdonképpen Bethlen öt politikai lépésnek köszönhető a közéleti stabilizációt. Az első a Habsburg-ház 1921-es trónfosztása, amely megszilárdította a közvélemény által csupán csak átmentinek gondolt kormányzói tisztséget. Az 1921 decemberi Bethlen-Peyer paktum szintén fontos eleme volt ennek a politikai stabilizációnak, melynek következtében rendeződött a szociáldemokrata párt és kormány viszonya. Hasznos lépés volt 1922 elején, hogy saját pártját a Keresztény Egyesülés Pártot egyesítette a Kisgazdapárttal, létrehozva így az Egységes pártot. Egyfelől így a kormánynak stabil parlamenti bázist teremtett, másfelől pedig komoly létszámú szimpatizánst is szerzett a parasztság köreiből. Negyedik lépésként 1922 tavaszán megváltoztatta az 1919-ben bevezetett demokratikus alapokon nyugvó választójogi törvényt, melynek következtében a teljes lakossághoz viszonyítva a szavazóképes állampolgárok száma 12 százalékot csökkent, azaz 40 százalékról, 28 százalékra esett vissza és a szavazók körülbelül 80 százalékanak nyíltan kellett szavaznia. Utolsó lépésként kiszorította a hatalomból a későbbi miniszterelnök Gömbös Gyula által irányított fajvédők pártját. Ezeknek az intézkedések köszönhetően Magyarországon korlátozott parlamentáris demokrácia működése vette kezdetét, amit erős kormányzói hatalom jellemezett (Romsics, 2013).

4.3 A konszolidáció nehéz évei

Bethlen intézkedéseinek következtében a társadalom készen állt a megújulásra, kezdetét vehette a gazdaság konszolidációja. Nyilvánvaló volt, hogy a totális csődből csak határozott gazdaságpolitikával lehetett kikerülni.

A bethleni konszolidációs éveket 1920 és 1929 között két nagyobb időszakra különíthetjük el. Az elsőt háborús újjáépítés időszakának szokták nevezni a történészek, a második az 1925 és 1929 közötti időszakot pedig a fellendülés éveiként szokták nevezni. Az első időszakot a háború miatt bekövetkezett adósságok, a különböző megszállások okozta károk és a háborús jóvátételekre fordított kiadások jellemezték. Az 1925-től kezdődő korszakot már sokkal pozitívabb gazdasági történések alakították, sikerült visszaszorítani az infláció mértékét, új valuta került bevezetésre, az államháztartást stabilizálták és sikerült véget vetni a kötött devizagazdálkodásnak (Tomka, 2013).

Az egy főre jutó bruttó hazai termék alakulása Magyarországon és Nyugat-Európában 1913-1929			
	1913	1920	1938
Magyarország	2098	1709	2476
Nyugat-Európa átlaga	3474	3247	4336
Magyarország a nyugat-európai átlag %-ban	60,4	52,6	57,1
Magyarország Ausztria %-ban	60,5	70,9	66,9

Forrás: Saját szerkesztés a Rubicon 24. évf. 254. szám (2013)

A munkát az adórendszer megreformálásával kezdték, adóemelés és új adónemek bevezetése történt. Természetesen ezek az intézkedések népszerűtlenek voltak, de magyar gazdaságnak pénzre volt szüksége, mivel az ország a kisantant gyűrűjében teljesen elszigetelődött, így külföldi segítségért sem tudtunk folyamodni, ezért belföldről kellett pénzhez jutni. Az egyik új adófajta, amelyet 1921 tavaszán emeltek jogerőre az ingó és ingatlan vagyona helyezett a hangsúlyt. Ennek értelmében minden nagyobb ingó és ingatlan tulajdonra vagyondézsmát vetettek ki (Polgári szemle, 2018).

Az adók emelése és új adófajták bevezetése nem minősültek elégséges intézkedéseknek, ahhoz, hogy egyensúlyt teremtsenek az állami költségvetésben, így a következő megszorítások az állami alkalmazottakat sújtották. Bércsökkenés és elbocsájtás következett, körülbelül 20-25 ezer ember vesztette el a munkáját ebben a szektorban 1921 és 1922 között. Ezeknek az intézkedéseknek a következtében az állami foglalkoztatottak száma a korábbihoz képest egyharmadára zsugorodott, így lehetővé tette a könnyebb átszervezést. Bethlen terve sikerrel zárult, ugyanis a kevesebb létszámmal működő közigazgatási rendszer európai szintűvé, átláthatóbbá nőtte ki magát (Polgári szemle, 2018).

A konszolidációs kormánynak azonban be kellett látnia, hogy az ekkora mértékű gazdasági csődöt önerőből nem lehet orvosolni. Egyelőre külföldi tőkéhez, azaz hitelhez nem tudtunk folyamodni, így Bethlen azon munkálkodott, hogy a trianoni békeszerződéskor megállapított jóvátételi összeget töröljék vagy legalább is két évtizedes moratóriumot szorgalmazott. Annak

a jóvátételi összegnek az eltörlését kérvényezte, amit a Népszövetség jóvátételi bizottsága 200 millió aranykoronában állapított meg, amit a nagyon rossz helyzetben lévő gazdaságunk ki se tudott volna termelni (Polgári szemle, 2018).

4.4 A népszövetségi kölcsön körülményei

Gróf Bethlen István gazdaságpolitikai törekvéseit később a nyugati hatalmak is elismerték. Korábban az antant szövetségesei (Franciaország vagy éppen Anglia) teljesen biztosak voltak benne, hogy nem lesz olyan magyar politikai elit, amelyik képes lesz országunk nehéz gazdasági helyzetével megbirkózni. Viszont Bethlen nagy nemzetközi sajtó visszhangot nyert „ténykedései” következtében a korábban említett országok még követeket is küldtek hazánkba, hogy saját szemükkel győződjhessenek meg arról valóban érdemes-e ezt a kis országot támogatni. Az angol és a francia külügyminisztérium is egyértelműen pozitív visszajelzéseket kapott küldötteitől, sőt a brit követ szó szerint így fogalmazott: „Gróf Bethlen komoly, okos és tapasztalt államférfi, aki... kész mindent megtenni annak érdekében, hogy átsegítse országát a jelenlegi megpróbáltatásokon. Az adott helyzetben bármilyen nagyobb jóvátételi összeg kirovása fokozná a pénzügyi káoszt Közép-Európában”. Ennek hatására Anglia hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországot megillessen a korábban Bethlen által szorgalmazott jóvátételi összeg ideiglenes felfüggesztése (Polgári szemle, 2018).

Továbbra is szükség volt a külföldi tőke bevonására és az antant már egyre nyitottabb volt Magyarország megsegítésére. Tárgyalások kezdődtek a hitelek folyósításáról. Az ellenőrző bizottságok azt szorgalmazták, hogy a magyar állam tulajdonában álló nagyjából 500 ezer holdnak megfelelő földbirtokokat használják fel ezen hitelek fedezeteként vagy inkább értékesítsék azokat idegen befektetők számára. Nyilvánvalóan Bethlen ezeket a feltevéseket elutasította, mivel nem állt szándékában kiárúsítani az országot, sőt az állami tulajdonban lévő földeket a későbbi földreform törvények keretében kívánta a magyar gazdák kezébe adni ezzel elősegítve a hazai gazdaság termelékenységét (Hornyák, 2010).

Bethlennek és magyar kormányának az sem volt mellékes, milyen feltételekkel és hogyan jut kölcsönhöz. Semmiképpen sem akartunk olyan hitel konstrukciókba bocsátkozni, amelyeket előttünk az osztrák állam jóváhagyott saját országának megsegítése céljából. Ausztriának ugyanis olyan feltételekkel sikerült kölcsönhöz jutnia a Népszövetségtől, melynek értelmében politikai elkötelezettséget is vállalt a hitelt biztosító nemzetközi egyesület felé, tehát a

Népszövetség jogosult lett arra, hogy a békeszerződés megkötésekor meghatározott katonai ellenőrzés mellett, politikailag is felügyelje az Osztrák Köztársaság működését. Ebből kifolyólag Ausztriának el kellett vetnie, a már ekkor tervezett Németország és Ausztria egyesülését szorgalmazó terveit az „Anschluss”. A történelem későbbi alakulásából már tudjuk, hogy ezen tervek ellen az 1930-as években a Népszövetség már nem emelt kifogást. Figyelembe véve a körülményeket Bethlenék egy ilyen magas fokú ellenőrzés árán nem szerettek volna hitelhez jutni (Hornják, 2010).

Bethlen annak érdekében, hogy mielőbb pénzhez juttassa Magyarországot megfogadta a magyar kormányt az 1920-as években tulajdonképpen tanácsadóként szolgáló Sir William Good tanácsát (aki ez idő tájt is szoros kapcsolatban állt a brit kormánnyal, de hivatalosan csak magánemberként volt jelen a magyar politikai életben), miszerint a párizsi nagykövetségünknek kérvényeznie kellene a jóvátételi bizottságtól, hogy a korábban zálogba tett javakat, bevételeket feloldják és ezek felhasználását fedezetként alkalmazhassa a magyar kormány egy rövid lejáratú népszövetségi kölcsön igénylésekor. Mikor pozitív visszajelzés érkezett a nagykövetségtől a javaslatunk felvázolását követően, Bethlen és pénzügyminisztere (akkoriban Kállay Tibor) körutazásra indult a nagyhatalmak fővárosaiba, Londonba, Rómába és Párizsba (Hornják, 2010).

Bethlen az utazást egyértelműen politikai sikerként könyvelte el, ugyanis mindhárom városban pozitívan értékelték terveit és eddig elvégzett munkáját. Még Párizsból is pozitív érzésekkel távozhatott a kormányfő, mivel még azok a franciák is elismerően nyilatkoztak a magyar miniszterelnökről és elképzeléseiről, akik egyértelműen a kisantant országaival szimpatizáltak, akik teljesen elutasították a magyar kölcsön felvételét. Hiszen Franciaországnak sem érdeke, hogy a nemzetközi visszhang úgy ítélje meg őket, hogy a vesztes hatalmakkal szemben végletekig elutasító, továbbá nézeteltérésbe sem akart keveredni a magyar segítségnyújtással egyetértő olasz és angol felekkel (Hornják, 2010).

Világossá vált, hogy Olaszország, Anglia és Franciaország is törekszik a megállapodásra annak érdekében, hogy Magyarország irányába pozitív elbírálással érjen véget hitelkérelmünk. A buktató a kisantant országai lehettek, az ő meggyőzésükön múltott, hogy megkapjuk-e az anyagi támogatást. Csehszlovákiát tulajdonképpen nem kellett győzködni, mivel nem voltak jóvátételi igényei Magyarország felé, illetve brit kölcsönhöz szerettek volna jutni és számukra is nyilvánvaló volt, hogy Bethlen jó kapcsolatot ápol a brit kormánnyal, így nem gördítettek akadályt a hitelfelvétel elé. A románok meggyőzése már egy kicsit nehezebben ment, ugyanis

főként a korábbi és a meglévő nemzetiségi ellentétek miatt, és mivel volt jóvátételi igénye Magyarországgal szemben nem igazán szorgalmazták a hitel folyósítását, de brit közbenjárásnak köszönhetően sikerült meggyőzni őket, hogy tulajdonképpen nem is olyan régen sikerült elég komoly állami vagyponra szert tenniük Magyarország kifosztásából. Jugoszlávia (az akkori Szerb-Horvát-Szlovén Királyság meggyőzése tűnt a legnehezebbnek, ugyanis velük szemben még a pártfogó brit külügynek se volt „ütőkártyája”. Ráadásul Jugoszlávia még tartotta is magát azon elvéhez, miszerint Magyarország annál inkább hajlandó lesz revíziós elveinek visszaszorítására minél nehezebb gazdasági helyzetbe kerül. Déli szomszédjaink, csak úgy tudták elfogadni a magyar hitel odaítélését, ha annak jelentős részét a háborús jóvátételre fordítjuk és a hitel felhasználása szigorú ellenőrző bizottság felügyelete mellett történik. Mivel Jugoszlávia hajthatatlannak tűnt, így a magyar érdekeket képviselő Anglia világossá tette Csehszlovákia számára, hogy a kisantant berkein belül szorgalmazza Magyarország megsegítését, különben eltekinthet a Londonból folyósítandó általuk kérvényezett segítytől. De a csehszlovákok sem tudták a szerbeket véleményük megváltoztatására bírni, végül a Népszövetség genfi ülészakán 1923 szeptemberében Bethlennek sikerült külön-külön egyezsége jutnia a népszövetségi hitel folyósításával kapcsolatban a kisantant képviselővel. Nagy meglepetést okozott mindenki számára, hogy Bethlennek hogyan sikerült ilyen gyorsan más belátásra bírnia a jugoszláv külügyminisztert, Momčilo Nincic-et (Hornyák, 2010).

A megállapodások értelmében Magyarországra, a Népszövetség által ellenőrző bizottságot kell küldeni, amelynek a feladata az lesz, hogy feltérképezze az ország gazdasági és pénzügy helyzetét. Az ellenőrző bizottság a hitelező államok követeiből állnának. Ez végre lehetőséget adott volna a kisantant országainak, főleg Szerbiának, hogy részt vehessenek Magyarország ellenőrzésében, ami korábban folyton hangoztatott kívánságuk volt, viszont csak abban az esetben csatlakozhattak volna az ellenőrző bizottsághoz, ha a hitelnyújtásban is részt vesznek. Nyilvánvaló volt, hogy a hitelnyújtásban az utódállamok nem fognak részt venni, így biztosítva lett Anglia vezető szerepe a gazdasági ellenőrzést lefolytató bizottságban (Hornyák, 2010) A kialakult helyzet Bethlenék számára is talán a „legjobb forgatókönyv” szerint alakult, noha szembement azzal a korábbi elképzeléseikkel, hogy bárminemű külföldi ellenőrzést el kell kerülni Magyarország területén. A tárgyalások során azonban világossá vált, hogy az idegen ellenőrzés elkerülhetetlen, így arra világított rá a magyar kormányzat, hogy a kisantant követeit mindenképpen a határvonalak másik oldalán tartsa és ne legyen rálátásuk a magyar gazdasági helyzetre (Hornyák, 2010).

A későbbi vizsgálat azt eredményezte, hogy Magyarország gazdasági helyzete nem is volt annyira rossz állapotban, mint ahogy azt korábban feltételezték. Sir John Salter és Joseph Avenool vizsgáló biztosok úgy vélekedtek, hogy az ipar és kereskedelmi szektorok igencsak fejlettnek tekinthetők, a főbb problémák inkább költségvetéssel és a monetáris politikával voltak, de azt is kifejtették, hogy egy hatékonyabb ellenőrzéssel és egy bizonyos fokú takarékosággal ezt elég hamar orvosolni is lehet (Hornyák, 2010).

Miután Bethlen hazatért a genfi tárgyalásról, a magyar politika úgy vélte, hogy a kölcsön és jóvátételi kötelezettségek elhalasztása is rendben van. Azonban 1923 decemberében kiderült, hogy a Jóvátételi Bizottság a kölcsön folyósíttatásával egyidejűleg maga akarja meghatározni a jóvátételi kötelezettségeket is. Ez tulajdonképpen azt eredményezte, hogy Magyarország mégsem kapja meg a korábban biztosnak vélt halasztást a jóvátétel tekintetében. Ha Magyarország felfüggesztési kérelmének a jóvátételi kötelezettségekkel szemben nem adnak helyt, akár azt is eredményezheti, hogy Bethlenék nem jutnak hozzá a kölcsönhöz. Mivel a hitelt folyósító pénzügyi körök, korábban kifejtették, hogy a kölcsön terhére nem lehet eszközölni bárminemű „helyreállítási” kifizetést (Hornyák, 2010).

Ezen eredmények függvényében Bethlennek ismét tárgyalóasztalhoz kellett ülnie a kisantant országaival, a jóvátétel kifizetésének felfüggesztéséről. Tárgyalási pozíciókat nehezítette, hogy bár a magyar kormány és a hitelezők, befektetők számára tulajdonképpen pozitív eredményt hozó gazdasági értékelés a jugoszláv meggyőződést erősítette, miszerint a magyar politika sokkal jobb helyzetben van, mint azt korábban kinyilatkoztatták (Hornyák, 2010).

Rengeteg nehézséget leküzdve több mint egy év után a magyar kormánynak sikerült lebonyolítani a hitelkérelemmel kapcsolatos tárgyalásait, és Népszövetségtől 250 millió aranykoronának megfelelő teljes mértékben a gazdasági rekonstrukcióra fordítható kölcsön szereznie. A hitel húsz éves lejáratral köttetett és a magyar államnak komoly áldozatokat kellett vállalnia érte (Hornyák, 2010).

A konkrét hitelezők közé sorolható Anglia, amely a 250 milliós összegnek körülbelül a felét biztosította, de részt vállalt még az összegből Olaszország, Svájc és az Amerikai Egyesült Államok is. A hitelfeltételek egyáltalán nem nevezhetőek kedvezőnek, ugyanis a korábban említett országok biztosítékul lekötötték a cukoradó, vámjüvedék és a dohányjüvedék teljes bruttó összegét. Határozottan kiemelték, hogy ez a kölcsön minden más állami tartozással szemben prioritást érdemel, tehát ennek a törlesztése kell, hogy legyen az első számú szempont. A hitel teljes összegét 1944 február 1-ig kellett törleszteni (Schlett, 2015).

Bethlenék beleegyeztek abba, hogy két és félévre a magyar gazdaságot külföldi ellenőrzés alá helyezik. Vállalták, hogy 1926-tól, a kölcsön folyósításának évétől a lejáratidőn belül, tehát 20 év alatt 179 millió aranykoronának megfelelő jóvátételt fizet a trianoni békeszerződésben meghatározott országok javára. A politikai téren olyan kötelezettségeket kellett vállalni, melyek szerint a magyar külügy szorgalmazza, hogy környező és a nyugati hatalmakkal párbeszédre és szorosabb gazdasági együttműködésre törekszik. A hitel folyósításakor megszabott feltételekhez Magyarországnak alkalmazkodnia kellett és eltérni tőlük nem lehetett. Mindent figyelembe véve a külpolitikát szabályzó feltételek még az előnyére is váltak. Ennek fejében Jugoszlávia és a kisantant is beleegyezett a magyar gazdaságot újjáépítő kölcsön odaítélésébe, cserébe lemondtak Magyarország katonai és pénzügyi ellenőrzéséről (Hornyaák, 2010).

A húsz év alatt visszafizetendő hitelt évi 7,5 százalékos kamattal határozták meg, továbbá nagy volt a különbség a kibocsájtási és átvételi árfolyam között. Így a törlesztési időszak végére Magyarországnak a 250 milliós kölcsönért 600 millió aranykoronát kellett visszafizetnie (Romsics, 2010).

A népszövetségi kölcsön folyósításának programja mellett kettő jegyzőkönyv is született, mind a két jegyzőkönyv más-más indítási okból jött létre. Az egyik jegyzőkönyv politikai iránymutatás céljából született, melyben az aláíró felek Magyarország mellett, Anglia, Franciaország, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Olaszország garantálták Magyarország függetlenségét és elismerték területi határait, cserébe Magyarország biztosította, hogy tiszteletben fogja tartani a trianoni békeszerződésben foglaltakat. A másik jegyzőkönyv a pénzügyi stabilizáció pontos programját tartalmazta, kiemelve benne, hogy határozott a főbiztosi pozíció megalakításáról. Ugyanis a Népszövetség úgy vélekedett, hogy teljes mértékben biztos lehessen abban, hogy Magyarország valóban végrehajtja a szanálás teljes programját, egy főbiztost kellett küldeni hazánkba, aki felügyeli és irányítja ezt a programot. Jeremiah Smith, amerikai ügyvédre esett a választás, aki 1924 májusában meg is kezdte munkáját hazánkban. A jegyzőkönyveket 1924 márciusában írták alá a szerződő felek, rá egy hónapra áprilisban a magyar parlament törvénybe is iktatta (Schlett, 2015).

Fontos kiemelni, hogy a társadalom egy jelentős része ellenezte a népszövetségi kölcsönfelvételt, ellenszenvük több pilléren is nyugodott. Az egyik ilyen ok a nemzeti érdek sérülése volt, hogy a népszövetségi kölcsön egy komoly nemzetközi ellenőrzést von maga után, amin keresztül a nemzeti ügyekbe avatkoznak be.

Sokan bírálták, hogy kölcsön legfőképpen csak a monetáris ügyekre terjedt és nem pedig a gazdaság kollektív újjáépítésére, ebből kifolyólag pedig ellenezték, hogy ilyen nagy összegű kölcsönt vegyen fel az ország (Schlett, s.a.)

4.5 Mezőgazdaság talpra állítása Trianon után

A dualizmus korában a magyar mezőgazdaság a Monarchia által biztosított piaci körülményekhez igazodott, ami biztos felvásárló piacot és nyersanyag lelőhelyet garantált. Még a békeszerződések aláírása előtt, 1918-ban ez a szinte önállóan működő, deviza és vámok nélküli áruforgalmat biztosító egység felbomlott. Csak ez a „gazdasági tragédia” önmagában nagyon nehéz helyzetbe sodorta a magyar mezőgazdaságot. 1920-ban a mezőgazdasági termelés, az 1913-as termelési év körülbelül felét érte el (Romsics, 2010).

A mezőgazdaság talpra állítását mindenekelőtt a Bethlen kormányzat is földosztással próbálta orvosolni, mivel ezt a Károlyi kormány és a Tanácsköztársaság sem tudta valójában véghez vinni, hiába szerepelt ígéreteik között (Domonkos, 2021).

A földreformmal kapcsolatban két tervezet is készült. Az elsőt Rubinek Gyula, aki szűk egy évig 1919 és 1920 között volt földművelési miniszter tervei alapján készítették, aki a klasszikus nagybirtok rendszer megtartása mellett érvelt, mivel szerinte a nagybirtokosok többet adóznak, több munkát is tudnak adni, illetve a nagybirtokok jobb termésátlagot biztosítanak. A másik elképzelést Nagyatádi Szabó István dolgozta ki, aki Rubinek Gyulát váltotta a földművelésügyi miniszteri székben. Nagyatádi terve inkább a nagybirtok országos arányának csökkentését szorgalmazta, mivel Trianon után az országra jellemző egyoldalú birtokszerkezet helyzete inkább negatív irányba tolódott. Korábban a békediktátum aláírása előtt a nagybirtokos szántók aránya nagyjából 30 százalék volt, miután hatályba lépett a trianoni békeszerződés, melynek következtében drasztikusan csökkent az ország területe, ez az arány több mint 40 százalékra nőtt. (Az a földterület nevezhető nagybirtoknak, ami meghaladja az 1.000 katasztrális holdat, ami nagyjából 580 hektárt jelent). Végül az 1920 novemberében elfogadott földreformról szóló törvénynek, Nagyatádi tervei biztosították az alapot (Domonkos, 2021).

Végül a földreform-törvény közel sem eredményezett százszázalékos sikert, tulajdonképpen a Nagyatádi-terv szerinti földosztásnak csekély részét sikerült csak kivitelezni, ennek egyik fő oka a nagybirtokos arisztokrácia ellenállása volt. Ez a társadalmi réteg határozott gazdasági és

politikai befolyással rendelkezett és nagy részük nem igazán fogadta örömmel, hogy birtokaikat a kormány „feldaraboltná”. (Domonkos, 2021).

Az állami földterületekből nagyjából 400 ezer család részesedett, összesen 700 ezer hektár földből, ami az állam kezében lévő földterületek körülbelül 10 százalékát tette ki. A földosztás eredményeként 250 ezer zsellér kapott átlagosan egy hektárnyi területet. Nagyjából százezer hektárt osztottak szét különböző állami jutatásként, köztük a frissen létrehozott vitézi renddel járó birtokok is ekkor kerültek szétosztásra. További rendelkezésre területeket házhelyként és törpebirtokos földek kiegészítéseként adományoztak el (Domonkos, 2021).

A földreform törvény által kiosztott területeket átlaga 1,7 hektárra tehető, ez Rubinek Gyula korábbi aggodalmát eredményezte, miszerint hirtelen nagy számban jelentek meg a még önmagukat ellátni is képtelen törpebirtokok. Továbbá ezeknek a birtokoknak a jelentős része kedvezőtlen elhelyezkedésű volt és rossz minőségű talajjal rendelkezett. E hatalmas társadalmi osztály mellett, kialakult egy olyan réteg is, melynek egyáltalán nem volt földtulajdona. Ebbe a kategóriába tartoztak a cselédek, aratómunkások és a bérmunkások is, akik 1921-re a teljes magyar lakosság több mint 30 százalékát tették ki, ami nagyjából 3 millió embert jelentett (Domonkos, 2021).

További megoldandó problémát eredményezett, hogy azok nagy része, akik a földreform következtében juttattak földhöz, nem rendelkeztek a földműveléshez szükséges szaktudással vagy ahhoz szükséges eszközzel és gépparkkal. Megsegítésükre a kormány 1920 és 1922 között összeségében mintegy 140 millió aranykoronát különített el, hogy hitel formájában fejlesszék vagy beszerezzék a szükséges eszközöket, gépeket a földműveléshez. Később 1928-ban 1 millió pengő értékben segítettek az új birtokosokat, hogy haszonállatokat is beszerezhessenek. Közel húsz százalékos kedvezményt biztosítottak a 100 holdnál kisebb területtel rendelkező birtokosok számára traktor vásárlásra, cserébe vállalniuk kellett, hogy évente a földreform eredményeként birtokhoz jutott gazdák földjein, összeségében 100 hold területen bérszántást végeznek maximum 15 pengő/hold értékben (Domonkos, 2021).

A magyar kormányzat az 1920-as években önellátást szorgalmazó gazdasági intézkedéseket hozott, melynek következtében átlagosan 30 százalékos vámvédelmet alakított ki az import és az export termékekre. Tulajdonképpen ez a vámtartifarendszer inkább az elmaradottabb, de nyersanyagban gazdag ipari szektorokat segítette, mintsem a mezőgazdasági ágazatot, amelynek képviselői 30 százalékos vámok helyett ennek az aránynak a felét, 15 százalékot szorgalmazták. A vámrendszer bevezetése következtében belföldi áremelkedés volt

megfigyelhető, melynek legnagyobb terheit az alsóbb társadalmi rétegek viselték, köztük leginkább a parasztság (Domonkos, 2021).

Az új vámrendszer nagyjából 40 ezer árucikket érintett, főleg a könnyűipari ágazatokban, mint például a bőrt, a textilt, az élelmiszert és a papíripart, ezzel ellentétben bizonyos mezőgazdasági felszerelések importjának korlátozását egyáltalán nem támogatta. Voltak olyan termékek, melyeket a vámrendszer nem érintett, összesen több mint 200 ilyen termék volt, melyek között szerepelt például a fa vagy a gyapjú is. A fa esetében ez azzal magyarázható, hogy a trianoni békeszerződés következtében nyersanyag lelőhelyei nagy részét elvesztette az ország, ezért nagy mennyiségű importra szorult (Romsics, 2010).

Szintén komoly problémákat okozott a mezőgazdasági ágazatban az 1910-es évek végén bekövetkezett gazdasági káosz, a Tanácsköztársaság idejében bekövetkezett fegyveres cselekmények, illetve egészen Budapestig benyomuló román csapatok fosztogatása. A román csapatok Pestre történő bevonulásuk során rekvirálták a Tiszántúlról és a Duna-Tisza közti területekről haszonállataink, mezőgazdasági gépjaink jelentős részét, illetve a betakarított terménymennyiség szinte teljes egészét. Ezen problémák következtében a magyar agrártermelés 1920-ban a háború előtti termelési volumennek körülbelül az 50 százalékát tudta csak teljesíteni, ez különösen nagy problémát okozott annak fényében, hogy a nagy mennyiségű menekültáradat miatt a népsűrűség a sokszorosára növekedett. Mivel a nehéz helyzetben lévő magyar élelmiszerellátás nem tudott olyan népsűrűségű országot ellátni, ami Európa legfejlettebb ipari országaira volt jellemző, ezért az ország területén élő emberek nagy aránya éhezett.

Viszont mindenképpen elismerésre ad okot számunkra, hogy szűk 3 év alatt, tehát 1923-ra a magyar élelmiszeripar elérte a háború előtti időszak termelési szintjét (Domonkos, 2021).

A trianoni békediktátum területi elcsatolásai miatt az ország a korábbi helyzetéhez képest sokkal nagyobb mértékű behozatalra szorult, mint az azt megelőző években. A mezőgazdasági kivitel a devizabevételhez és az iparosításhoz szükséges gépek és berendezések importja miatt volt szükséges. Az 1920-as évek első felében a legfontosabb magyar exportpiac Ausztria és Csehszlovákia volt; ezekre területekre leginkább gabonát exportáltunk, de később a baromfi és a sertés szerepelt a legfőbb exportcikkeink között (Domonkos, 2021).

Ebben az időszakban visszaesett az Egyesült Államok élelmiszerkivitele, ez lehetőséget biztosított a közép- és kelet európai államok, köztük Magyarország számára is, hogy növelje az exportja volumenét. Ez a növekvő tendencia aztán az 1920-as évek közepére megváltozott,

ennek az volt az oka, hogy az európai államok többsége, a fejlett nagyhatalmak mellett a trianoni békediktátum következtében megalakult új utódállamok is saját gazdaságukat védő, protekcionista intézkedéseket hoztak, például újabb védővámok bevezetése mellett döntöttek, hogy belső kereskedelmüket élénkítsék (Domonkos, 2021).

Tulajdonképpen számottevő mértékben a mezőgazdasági feltételek az 1920-as évek közepére kezdtek javulni, ez több a kormány által tett intézkedéseknek köszönhető. Az egyik ilyen példa a népszövetségi kölcsön gazdasági hatása volt a mezőgazdaságra, melynek következtében a 250 millió aranykorona segítségével stabilizálták a gazdaságot, az államháztartás egyensúlyát helyreállították, továbbá az összeg nagy részéből többek között a háború következtében felvett külföldi hiteleket, adósságokat törlesztették. A mezőgazdaságot közvetve ez a pénz olyan formában érintette, hogy a nagybirtokok kárpótlására tervezett összegeket is ebből finanszírozták (Domonkos, 2021).

A konszolidációs eredmények tükrében a közép és nagybirtokokon is megfigyelhető volt, hogy a korábban a dualizmus korára jellemző elmaradott betakarítási és szántási módszereket kezdte felváltani a gépesített módszerre való átállás. Ezt nagyon jól szemlélteti az a statisztika, miszerint 1925 és 1929 között a Magyarországon „munkára fogott” traktorok száma meghatszorozódott, ez a fajta törekvés elindította országunkat egy olyan úton, ami a későbbiekben azt eredményezte, hogy Magyarországot a közepesen fejlett agráripari országok körébe sorolták. (Domonkos, 2021). Ugyanakkor mindenképpen meg kell említeni, hogy a bővülő traktorállomány ellenére Magyarországon, számos területen bizonyos mezőgazdasági munkafolyamatokat még mindig emberi erővel végezték, mint például betakarítást, kapálást vagy az esetek többségében állati erővel végzett termény szállítmányozását. Ez komoly lemaradást eredményezett azon országokkal szemben, melyek gazdaságilag fejlettebb szinten álltak, hozzáteve, hogy ezen országok meglehetősen pozitív feltételekkel tudták befejezni az I. világháborút (Domonkos, 2021).

A korábban említett alacsony terméshozamok javuló tendenciát mutattak. A következő táblázatban a négy legfontosabb termény terméshozamának alakulását kívánom bemutatni (Domonkos, 2021).

Terméshozam javulás az 1920-as évek második felében	
Termény	Terméshozam növekedés, százalékban kifejezve
Cukorrépa	51 %
Búza	38 %
Árpa	25 %
Burgonya	21 %

Forrás: saját szerkesztés, Domonkos Endre: A trianoni békediktátum hatása az agrárágazatra: megpróbáltatások és lassú talpra állás alapján, 2021

A magyar mezőgazdaság túlsúlya a nemzeti jövedelemből az 1920-as évek végére 4 százalékkal mérséklődött, a háború előtti 44-ről, 40-re, de meghatározó szerepe továbbra is megmaradt a nemzetgazdaságban a Trianon utáni Magyarországon is. A mérsékelt ütemű mezőgazdasági fejlődés okai közé sorolható, hogy megmaradt az egyoldalú birtokrendszer és számottevően nem változott a földművelés módja sem az országban (Romsics, 2010).

Annak ellenére, megmaradt az egyoldalú birtokrendszer Magyarországon, hogy a Bethlen kormány egyik fő programja volt a földosztás, amely a mezőgazdasági termelés fellendítését szolgálta. Hiszen a földosztás során csupán csak 1,1 millió holdnyi területet osztottak szét, ami az ország teljes termőterületének nagyjából a 8 százalékát tette ki (Romsics, 2010).

Szintén akadályozta az ágazat fejlődését az egyoldalú gabona termelési struktúra. 1914-ben a termőterületek 52 százalékát vették be búzával, ez az arány az 1920-as évek végi átlagban már 54 százalékra emelkedett. Ez az egyoldalú termelési struktúra azért bizonyul rossz döntésnek, mivel ebben az időszakban a magyar gazdaság számára már nem állt rendelkezésre a Monarchia biztos belső piaca. Továbbá a magyar búza az 1920-as években már minőségileg sem tudta felvenni a versenyt a nemzetközi piacon preferáltabb, olcsóbb amerikai búzafajtákkal szemben (Romsics, 2010).

4.6 A magyar ipari szektor a bethleni konszolidációban

Az I. világháborút követően a trianoni békeszerződés rendelkezései alapján Magyarország kifejezetten nehéz gazdasági helyzetbe került, mindezek mellett súlyosbító körülményként hatott az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása, ami szinte teljesen elszigetelte hazánkat. A békediktátum alapján súlyos területi veszteségeket szenvedtünk és az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásával pedig egy biztos 50 milliós piactól esett el a magyar gazdaság, ami a gyors gazdasági fejlődést biztosította. Ezeknek a tényezőknek a hatására Magyarország kis és nyitott gazdasággá vált, amit erősen befolyásolt a nemzetközi gazdasági viszonyok alakulása (Schlett, 2021).

Az 1920-as évek közepére a magyar gazdaság újjászervezése megvalósult és ezek az intézkedések sikeresnek mondhatók, hiszen az ezt követő időszakban a magyar gazdaság mérsékelt ütemben növekedett. A Bethlen kormány tudatos gazdasági stratégiájának köszönhetően, ez a gazdasági fellendülés először az ipar területét érintette. Az I. világháború előtti utolsó évben, 1913-ban a nemzeti jövedelem 25 százalékát adta az ipar és a bányászat, ez 1929-re 31 százalékra emelkedett, megjegyzendő, hogy ebben a területcsökkenések is szerepet játszottak.

A gyáripár termelés tekintetében a magyar ipar a gazdasági válság előtt 12 százalékkal mutatott jobb eredményeket a dualizmus utolsó éveéhez képest, az 1924 és 1929 közötti gazdasági időszakban, Trianon után a gyáripár termelése legalább 70 százalékkal emelkedett (Romsics, 2010).

A tényleges ipari fejlődés ellenére bizonyos iparágak eltérően fejlődtek, ezt a folyamatot kívánom szemléltetni a következő táblázatban.

Különböző iparágak termelési szerkezete 1913-ban és 1929-ben, százalékban kifejezve		
	1913	1929
Vas- és fémipar	15,5	11,3
Gépgyártás	13,8	10,2
Villamosenergia-termelés	1,5	4,2
Építőanyagipar	4,3	4,8
Vegyipar	7,8	7,4
Nehézipar összesen	42,9	37,9
Textilipar	4,8	14,2
Ruházati ipar	1,5	2,2
Bőripar	2,7	3,2
Faipar	2,5	3,2
Papíripar	0,6	1,2
Nyomdaipar	2,6	2,4
Könnyűipar összesen	14,7	26,4
Élelmiszeripar	42,4	35,7

Forrás: Saját szerkesztés Romsics, 2010 p. 103 alapján

A táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a textilipar fejlődése volt a leglátványosabb, hiszen az utolsó békeévhez (1913) képest a termelési volumene közel 10 százalékkal emelkedett.

A papíripar teljesítménye is említésre méltó, hiszen a termelési adatok terén ez az ágazat növelte a kibocsátási volumenét, annak ellenére, hogy a területi elcsatolások következtében nagy mennyiségű nyersanyag lelőhelytől esett el ez az iparág. A húszas évek végére a papíripar termelése már 34 ezer tonnát ért el, ami a hazai igények 40 százalékát fedezte (Romsics, 2010).

Viszont a nehézipar területén már kevésbé tudták leküzdeni a trianoni békeszerződés okozta nehézségeket. Különösképpen igaz volt ez a járműgyártás és a mezőgazdasági gépgyártás területére, ugyanis ezek a szektorok biztos piac nélkül visszafejlődtek, hiszen a Monarchia által korábban biztosított vásárlás megszűnt. Jó példa erre a személygépkocsi-gyártás, ami ez időszak gazdasági nehézségei miatt teljesen megszűnt Magyarországon, viszont ezzel ellentétben az ágazat húzó erejévé nőtte ki magát a Csepel bicikli és a motorkerékpár gyártás,

illetve a dízelmotorvonatok, amiket 1928-tól a Ganz gyárban készítettek. Hiába mutatkoztak az utóbbi termékek termelése során pozitív fejlemények, alapvetően ezek nem akadályozták meg az iparág visszafejlődését, ez jól látszik a táblázatban is, miszerint 1913-hoz képest 1929-re 3 százalékkal csökkent az iparág termelési kapacitása (Romsics, 2010).

A kisipar a háború előtti állapotokhoz hasonlóan az ipari munkások több mint 40 százalékát foglalkoztatta, amihez az olcsó munkaerő járult hozzá, ezzel biztosítva az ágazat stabilitását. A kisipar a teljes magyar ipari termelésnek legalább a 25 százalékát biztosította (Romsics, 2010).

4.7 A Magyar Nemzeti Bank felállítása

A Magyar Nemzeti Bank felállítása komoly eredménye volt a népszövetségi kölcsön felhasználásának.

A dualizmus korában közös jegybankon osztoztunk az osztrákokkal, ez az intézet az Osztrák-Magyar Bank volt. A bank az 1870-es évektől egészen 1918-ig bocsájtotta ki a Birodalom közös valutáját. A bankrendszer erősen központosított szisztéma alapján működött, ezzel szabályozva a magyarság korábban tett törekvéseit egy önálló, szuverén nemzeti bank felállítására (Katona, 2014).

A bank az 1870-es években gyors terjeszkedésbe kezdett és a XIX. század végére Magyarországon már száznál is több bankfiókkal rendelkezett. A hitelezés terén a magyarok hátrányt szenvedtek a Monarchia többi polgárával szemben, ugyanis szabályozták, hogy a birodalom teljes területén ugyanolyan kamatlábat számítsanak fel. A bank egy jól kidolgozott rendszer alapján működött ezt jól szemlélteti, hogy állandó listát vezettek a hitelképes emberekről, ezzel gyorsítva az ügyintézés folyamatát és a bankjegymennyiség kibocsájtása is könnyen tudott alkalmazkodni a forgalom szükségleteihez, mivel nagy mennyiségű ércfedezet állt rendelkezésre (Katona 2014).

Annak ellenére, hogy az Osztrák-Magyar Bank működési elve törekedett arra, hogy egyenrangú gazdasági félként tekintsen a magyarság pénzügyeire, a bécsi központosított irányítás, az 1900-as évekre rányomta bélyegét a közös bankrendszerre. Ugyanis a XX. század elején egyre több magyar politikus adott hangot olyan szavaknak, mely egy önálló pénzügyi intézet felállítását szorgalmazta, köztük Széll Kálmán is, aki korábban pénzügyminiszterként, a századfordulón pedig miniszterelnökként dolgozott. Széll konkrétan szorgalmazta a pénzügyi bizottságnál,

hogy állítsanak fel egy önálló magyar bankjegy kibocsájtó intézetet, ezt a felvetést a bizottság elutasította, melynek következtében Széll Kálmán le is mondott bizottsági tagságáról (Katona, 2014).

Az I. világháború kitörésének következtében a bank korábbi szárnyalása hirtelen megrekedt. A háború miatt a jelentős iparágak mind gazdasági hanyatlást mutattak, az aranykészlet pedig veszélyesen alacsony szintre esett. A félelem hatására a birodalom összes pénzintézete hitelkérelemmel fordult a jegybankhoz, aminek kezdetben még eleget is tudott tenni, de hamar be kellett látni, hogy ha a Monarchia fenn akarja tartani a bankot a kormánynak be kell avatkoznia. Ezért fizetési moratóriumot vezettek be, amely engedélyezte a bankok számára, hogy megtagadják a pénzügyi betétek kifizetését. A háború támogatása komoly javakat emésztett fel a bank tartalékjaiból, kétmilliárd korona kölcsön folyósított a háborús kiadások fedezésére, melyből a kvótarendszer alapján a magyar kormány 728 millió koronát kapott. A bank gazdasági nehézségeit tovább fokozta az elhúzódó háború, melynek következtében újabb hitelek kellett kibocsájtania és politikai viszonylatban is egyre elutasítóbb lett a magyar társadalom, ugyanis csak korlátozott összegű hitelekhez lehetett hozzájutni, ez egyre fokozódó feszültséget szült az magyar és az osztrák kormány között. A háború vége felé a közös valuta kezdett teljes mértékben elértéktelenedni és a vesztes háború következtében a saint-germaini béke pedig teljesen fel is számolta a pénzintézetet. A bank felszámolását övező tárgyalások alatt Magyarországnak le kellett mondani a bankban található nagyjából két és fél milliárd aranykoronáról, melynek fejében a mi esetünkben eltekintettek az utódállomok felé meglévő tartozásainktól (Katona, 2014).

A trianoni békeszerződés értelmében Magyarország 1921 nyarán felállította a Magyar Királyi Jegyintézetet. Ez az intézkedés azt szorgalmazta, hogy az ország eleget tegyen a békediktátum monetáris elvárásainak, miszerint teljesen felszámolja a Monarchia korábbi közös monetáris unióját. Viszont ezzel egy időben Magyarország határozott lépéseket tett egy önálló bankjegy kibocsájtó pénzintézet megalapítása felé. Noha a jegyintézet nem volt jogosult pénzkibocsájtásra, ahogy ez a nevéből is kiderül és jóval kevesebb mozgásteret kapott, mint a korábbi Osztrák-Magyar Bank, de ezt a Bethlen-kormány csak átmeneti intézkedésnek szánta, amíg az állam nem szerez elegendő tőkét ahhoz, hogy felállítson egy független nemzeti bankot (Katona, 2014).

A Magyar Királyi Jegyintézetet közvetlenül a Pénzügyminisztérium felügyelte és az 1921-ben az intézet működésével kapcsolatos hatályba lépő törvények kimondták, hogy az intézet

működése csak átmeneti és egészen addig tartják fenn működését, amíg felállításra nem kerül az új magyar nemzeti jegybank. A kormányzati függést mi sem mutatta jobban, mint hogy a jegyintézet első emberét, az elnököt a minisztertanács nevezte ki, a pénzügyminisztérium javaslatára. Ha magasabb beosztású pozícióban esetleges személyi változás következett be, ebben az esetben is a pénzügyminiszter személyes jóváhagyására volt szükség (Sipos, 2010).

A jegyintézet a korábbi Osztrák-Magyar Bank budapesti főintézetébe költözött és a korábbi bankfiók épületeit is átvette, sőt a meglévő alkalmazottaknak is biztosította a munkát. Mivel az elértéktelenedő korona miatt volt szükség a jegyrendszer bevezetésére és a jegyintézet felállítására, az intézet két ütemben bocsájtott ki államjegyeket, először 1920-ban, másodszor pedig 1923-ban. A jegyek kibocsájtását nem voltak kötelesek biztosítani, a kiadott mennyiséget mindig a kormány igényeihez alakították (Sipos, 2010).

A népszövetségi kölcsön folyósítását megelőző tárgyalások menetét a magyar kormány részéről egy alaposan átgondolt, megtervezett szisztéma szerint bonyolították le, melynek része volt az elértéktelenedő korona helyettesítése egy konvertibilis valutával aminek elengedhetetlen feltétele volt egy független bankjegy kibocsájtó intézet felállítása. A monetáris stabilizáció ügyében is számíthattunk a brit diplomáciára, pontosabban Norman Montagu, a Bank of England vezetőjére, aki komplex nemzetközi kapcsolatait kihasználva segítette a magyar monetáris ügyet. Európa szerte szorgalmazta azon nézeteit, miszerint egy független, önálló jegybank felállítása elengedhetetlen alapköve egy jól működő, szervezett nemzetgazdaságban, mind gazdasági, mind pedig politikai szempontból. Közbenjárásának is volt köszönhető, hogy Magyarország előleget kapott a népszövetségi kölcsönből, mint egy 4 millió font értékben (Sipos, 2010).

Egyértelmű volt, hogy a teljes monetáris rendszer stabilizációjának középpontjában a pénz nagy mértékű romlásának megállítása állt. Ennek a célnak teljesítéséhez elengedhetetlen volt a szigorú szabályozású bankjegy kibocsájtó intézet felállítása mellett az, hogy a pénzkibocsájtás rendszerében visszatérjenek az ellenőrzött fedezeti elvhez (Schlett, 2015).

A pénzintézet felállítását a Népszövetség Pénzügyi Bizottsága ellenőrizte Royal Tyler, amerikai diplomata és gazdasági szakember személyében, aki Budapesten felügyelte a Nemzeti Bank felállítását (Schlett, 2015).

A Népszövetség határozott célja volt a Nemzeti Bank felállításával, hogy stabilizálja a korona árfolyamát és megállítsa az inflációt, ennek érdekében céltudatos programot határozott meg, melynek következtében a magyar kormánynak és a pénzügyminisztériumnak közel sem volt

nagy mozgástere. Ebben az időszakban a magyar Nemzeti Bank felállítása mellett a Népszövetség Ausztriában is szorgalmazta egy szuverén bankjegy kibocsájtó intézet felállítását, így a két alapító okirat tulajdonképpen teljes mértékben megegyezett egymással. Ezt az alapításról szóló programot a parlament kevesebb mint egy hónap alatt el is fogadta, így 1924. április 26.-án jogerőre emelkedett a Nemzeti bank felállításáról szóló nyilatkozat (Katona, 2014).

A törvény részletesen kidolgozott, összesen tizennégy oldalas dokumentum, amely rendelkezett arról, hogy a pénzügyintézet részvénytársaságként kell bejegyezni, így biztosítva a bank függetlenségét. A jogszabály ismertette, hogy bank alapszabályának módosításához minden esetben az országgyűlés jóváhagyására is szükség van. Pontosán megszabták az alaptőke mértéket, amit 30 millió aranykoronában határoztak meg (Katona, 2014).

1924 május 24.-én a Nemzeti Bank megtartotta alakuló ülését és megválasztotta a bank első elnökét, a korábbi pénzügyminisztert Popovics Sándort. Mikor a bank 1924 júniusában hivatalosan is megkezdte működését, az összes értékpapír több mint 39 százaléka az állam tulajdonában volt, összesen 118.500 részvény. Ugyanis sem a jogszabály és sem a bank alapszabálya nem rendelkezett arról, hogy a részvényeknek kinél és milyen arányban kell megoszlania (Sipos, 2010).

Azért is volt fontos a Magyar Nemzeti Bank felállítása, mert ez volt a Népszövetség pénzügyi bizottságának egyik feltétele, hogy megkezdhessék a népszövetségi kölcsön folyósítását Magyarországnak. Mivel ez a feltétel teljesült, 1924 júliusában megkezdődött a népszövetségi kölcsön folyósítása (Sipos, 2010).

A Népszövetség anyagi hozzájárulásának köszönhetően a magyar gazdaság olyan jól teljesített, hogy az 1924-1925-ös gazdasági évben magyar államháztartásban egyáltalán nem mutatkozott deficit, mindezt úgy sikerült elérni, hogy a rendelkezésre álló 250 millió aranykorona hitelből csupán csak valamivel több mint a 25 százalékát (nagyjából 70 millió) fordították az államháztartási hiány pótlására. Így a fennmaradó összeget a Népszövetség jóváhagyásával a következő négy évben olyan beruházásokra tudta fordítani a kormány, ami hozzájárult a magyar gazdaság további erősödéséhez (Schlett, 2015).

A népszövetségi kölcsön és a hitelt biztosító országok külföldi ellenőrzése, pénzügyi biztosítékul szolgált és megindult a magánhitelek felvételének folyamata. A hitellehetőségek kiszélesedése és a külföldi hitelek felvétele Magyarország eladósodottságához vezetett. Több megye és város is eladósodott, annak következtében, hogy a szűk állami költségvetési kerethez

nehezen fértek hozzá, így ezeket a hiányokat külföldi hitelekkel fedezték. Nagyarányú emelkedés figyelhető meg a devizahitelek felvételével kapcsolatosan a különböző bankok és vállalatok körében. Ez komoly aggályokat eredményezett a kor közgazdászainak körében, hogy ezek a vállalatok könnyelműen veszik fel az olcsóbb külföldi hiteleket. Az ország eladósodásával kapcsolatos problémák miniszteri szintig is eljutottak, így az aktuális pénzügyminiszter, Bud János törvénytervezetet is készített, annak érdekében, hogy az állam az MNB-n keresztül meggátolja a külföldi hitelek beözönlését az országba. Többen is határozottan elleneztek, köztük Popovics Sándor is a kormány ilyen fokú beavatkozását a pénzügyi szektorba, így a törvénytervezet nem került beiktatásra (Schlett, s.a.)

1926-ra a Monarchiából örökölt korona értékét teljes mértékben sikerült stabilizálni, még külgazdasági tényezők sem tudták igazán megingatni az árfolyamát, így 1927 január 1.-én bevezették az új magyar pénznemet a pengőt. A pengő bevezetéséről már a nemzeti bank felállításkor készültek tervezetek. Az új pénzem bevezetésekor 1 pengő 12.500 koronával volt egyenértékű. A pengő, mint hivatalos magyar fizetőeszköz sajnos még húsz évet sem volt forgalomban, ugyanis későbbi gazdasági válság és a II. világháborús veszteségek 1946-ra teljesen elértéktelennítették (Schlett, 2015).

5. Konklúzió

A XX. század magyar gazdasági történelmének talán egyik legjelentősebb időszaka az 1918-1929 közötti bő évtized. Azért gondolom fontosnak ezt a korszakot, mert megfigyelhettük, hogy az 1920-as évek elejére milyen gazdasági megpróbáltatás érte Magyarországot a kül- és belpolitikai tényezők alakulása miatt és az évtized második felére mégis egy jól szervezett gazdasági működést tapasztalhattunk az országban.

Úgy gondolom dolgozatom bemutatta azt, hogy érdemes vizsgálni a Bethlen-kormány által elindított gazdasági fejlődést, amit Magyarország gazdasága elért egy vesztes világháború, egy relatíven gazdaságilag jól együttműködő perszónalunió bukása és az I. világháború elvesztése után. Úgy gondolom a magyar történelemnek érdemes megbecsülnie azt a politikai elitet, amelyik az 1920-as években vezette Magyarországot.

A bevezetés utáni fejezetekben az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának gazdasági körülményeit vizsgáltam. Megérthettük azt, hogy több mint fél évszázados magyar-osztrák

perszónálunió megszűnése, milyen komolyan befolyásolta nem csak régió, de Európa gazdasági működését is, illetve azok a gazdasági szankciók is, melyeket a háború győztes hatalmai alkalmaztak az elvesztett világháború után.

A második fejezetben tanulmányoztam még azt is, hogy mennyire komplex és átfogó tárgyalásokra volt szükség, ahhoz, hogy a Monarchia szétválása bekövetkezzen. Milyen sok kérdés miatt kellett tárgyalóasztalhoz ülni és sok esetben ezek a tárgyalások akár évtizedekig elhúzódtak és akadtak olyan területek is, amelyekben a nemzetközi jog (békeszerződések) ítélkeztek, mivel a magyar és az osztrák felek nem tudtak megegyezni vagy nem volt rá megfelelő jogi precedens.

A következő fejezetben áttekintettem, hogy milyen társadalmi visszhangja volt az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának és elemeztem azt a kérdést, hogyan lázadt fel a nép az aktuális hatalom ellen és azt, hogy milyen módon reagált bizonyos eseményekre az aktuálisan hatalmon lévő politikai ideológia.

Ezt követően dolgozatomban részletesen foglalkoztam, a bethleni konszolidációval. Ennek során áttekintettem, hogy milyen súlyos károkat okozott a trianoni békeszerződés a magyar nemzetgazdaságnak, milyen nehéz gazdasági helyzetbe sodorta a békediktátum. Elemeztem, hogy Bethlen milyen politikai eszközöket kényszerült alkalmazni annak érdekében, hogy miniszterelnöki hatalmát megszilárdítsa.

Ismertettem a konszolidációs évek első időszakát, amikor a Bethlen kormánynak megszorító gazdaságpolitikát kellett követnie, annak érdekében, hogy az aktuális évtized második felére Magyarország kilábaljon a gazdasági válságból. Kifejtettem, hogy mennyire mélyen és átfogóan volt szükséges a gazdasági szféra és az állami szektor teljes átszervezése.

Ezt követően megvizsgáltam a Népszövetségtől felvett 250 milliós aranykoronának megfelelő hiteltárgyalások körülményeit. Részletesen áttekintettem, hogy az európai nagy hatalmak, hogyan viszonyultak a magyar kormány által benyújtott hitelkérelemhez és megismerhettük azt is, hogy a kisantant országai mennyire voltak elutasítóak a Bethlen kormány hiteligénylésével szemben. Dolgozatom bemutatta azt is, hogy gróf Bethlen István milyen kiválóan próbálta mindig a magyar álláspontok szerint alakítani nemzetközi tárgyalásait és hogyan használta diplomáciai kapcsolatait és megnyerő tárgyalás technikai képességeit magyar érdek érvényesítésére.

Bemutattam, hogy az 1920-as évek gazdaságpolitikája milyen hatást gyakorolt a mezőgazdasági és az ipari szektorokra. Ennek során elemeztem, milyen módon változott meg a magyar kereskedelmi mérleg az import-export területén, miután elvesztett egy közel 50 milliós biztos piacot az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után. Dolgozatomban bemutattam, hogy milyen nehézségekkel kellett szembenéznie ezeknek a gazdasági ágazatoknak a trianoni békediktátumot követő időszakban.

Végül átfogóan elemeztem a Magyar Nemzeti Bank felállítását és az új konvertibilis valuta, a pengő bevezetését. Megvizsgáltam a független bankjegy kibocsájtó intézet felállítása előtti dualista és Trianon következtében kialakult jegybanki helyzetet annak érdekében, hogy teljeskörű képet kaphassunk arról, milyen fontos volt egy önálló jegybank felállítása. Elemeztem azt a kérdést, hogy a népszövetségi kölcsön folyósítását követő néhány hónapban hogyan sikerült helyre állítani a magyar államháztartást a népszövetségi kölcsön összegének egyharmadával.

Véleményem szerint a magyar történelem 1918 és 1929 közötti időszaka egyszerre volt a tragédia és a felemelkedés időszaka. Tragédia mivel megszűnt a biztonságos gazdasági háttérrel nyújtó Osztrák-Magyar Monarchia és tragédia mert a trianoni békeszerződés okozta károk szinte felbecsülhetetlenek voltak, mind gazdasági, mind társadalmi szempontból is. Későbbiekben ez az évtized pedig a felemelkedés időszaka is volt, mivel Magyarország képes volt egy olyan gazdasági felemelkedésre, ami nemzetközi szinten is egyedülálló volt.

Úgy gondolom, hogy ha Magyarország bármilyen nehéz helyzetbe is kerül a jövőben, ebből az időszakból mindig tud majd erőt meríteni, hiszen ez a korszak megmutatta, hogy ha egy ország vezetése koherens politikát folytat gazdasági téren, akkor lehetséges a nehézségek ellenére is a gazdasági felemelkedés.

6. Irodalomjegyzék

Bödök, G., 2018. *Red and White Terror in Hungary (1919–1921)*. [egyetemi doktori disszertáció]. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem. Elérhető: http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/54/3/Bodok_theses.pdf (hozzáférés dátuma: 2022. 03. 21.)

Csonka, L., 2018. Az 1918-as forradalmi átalakulás napjai. [online] Elérhető: https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/az_1918_as_forradalmi_atalakulas_napjai [hozzáférés dátuma: 2022. 02. 27]

Domonkos, E., 2021. A trianoni békediktátum hatása az agrárágazatra: megpróbáltatások és lassú talpra állás. In: Kása, Cs., & Vizi, L., T., ed., 2021. *Talpra állás Trianon után*. Budapest: Magyarországkutató Intézet. Pp. 78-95.

Hornyák, Á., 2010. Adalékok a magyar jóvátétel rendezésének és az 1924. évi népszövetségi kölcsön megszerzésének Jugoszláv és Angol vonatkozásaihoz. ed., *Találkozások-ütközések*. [e-könyv] Pécs: Bocz Nyomdaipari Kft. Elérhető: http://adattar.vmmi.org/fejezetek/1647/06_adalekok_a_magyar_jovattetel_rendezenek_es_a_z_1924_evi_nepszovetsegi_kolcson_megszerzesenek....pdf [hozzáférés dátuma: 2022. 03. 14.]

Inkai, B., 2018. *A történelmünk legboldogabb időszaka vagy a népek börtöne? Ablonczy Balázs az Osztrák-Magyar Monarchiáról*. [online] Elérhető: <https://24.hu/tudomany/2018/10/28/a-tortenelmunk-legboldogabb-idoszaka-vagy-a-nepek-bortone-ablonczy-balazs-az-osztrak-magyar-monarchiarol/> [hozzáférés dátuma: 2022. 02. 10.]

Katona, Cs., 2014. *A Magyar Nemzeti Bank*. [egyetemi szakdolgozat]. Miskolc: Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Tanszék. Elérhető: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/16546/9355.pdf> [hozzáférés dátuma: 2022. 04. 01.]

Paksa, R., 2011. A fehérterror „ideológiája” A szegedi gondolat. *Rubicon*, 22 (213), pp. 56-61.

Polgári szemle, 2018. „*A bethleni konszolidáció*” gazdasági teljesítménye. 14 (1-3) pp. 138-159.

- Romsics, I., 2010. *Magyarország története a XX. században*. [e-könyv] Elérhető: https://tortenelem.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/romsics_magyarország_tortene.pdf [hozzáférés dátuma: 2022. 04. 03.]
- Romsics, I., 2013. Bethlen István. *Rubicon*, 24 (254), pp. 8-19.
- Salamon, K., 2011. Proletárdiktatúra és terror. *Rubicon*, 22 (213), pp. 16-23.
- Schlett, A., 2015. Hitelexpanzió, válság és válságkezelés a Horthy-korszakban. In: Prof. Dr. Gulyás, L., ed., 2015. *Közép-Európai Közlemények*. Szeged: Egyesület Közép-Európa Kutatására. 8 (4), pp. 61-80.
- Schlett, A., 2021. A magyar gazdaság talpra állítása: a pénzügyi stabilizáció. In: Kása, Cs., & Vizi, L., T., ed., 2021. *Talpra állás Trianon után*. Budapest: Magyarságkutató Intézet. Pp. 153-175.
- Schlett, A., s.a. *Válsághasonlatok, Külső eladósodás az 1920-as és a 2000-es évek Magyarorszáján*. [online] Elérhető: <https://jak.ppk.hu/uploads/articles/13884/file/honlapra%20V%C3%A1ls%C3%A1ghasonlatok.docx> [Hozzáférés dátuma: 2022.04.22]
- Sipos, Á., 2010. Az önálló magyar jegybank születése mint a 20-as évek gazdasági stabilizációjának kulcsfontosságú eleme. In: Novotny, Á., ed., 2010. *PERIODICA OECONOMICA*. Eger: Gazdaságtudományi Intézet Eszterházy Károly Főiskola. pp. 110-121.
- Szávai, F., 1999. *Az Osztrák-Magyar Monarchia közös vagyona*. Pécs: Pro Pannonia Kiadó Alapítvány. pp. 1-59.
- Tomka, B., 2013. Felszálló ágban. Gazdasági rekonstrukció Magyarországon az első világháború után. *Rubicon*, 24 (254), pp. 44-55.